

H. iur. & iur. z

22

1765, 1
7

DISPUTATIO IURIDICA
DE
IVRE PRIVATO
POPULI ROMANI

S. 11

QVAM
ILLVSTRIS IVRECONSVLTORVM ORDINIS
CONSENSV

P R A E S E S
D. CAROLVS ANTONIVS KEVFFEL

IN IVLEO MAIORI

A. D. XIII APRILIS MDCCLXV

PVBLICAE ERVDITORVM DISQVIVISIONI

SVBMITTIT

R E S P O N D E N T E

FRANCISCO VLRICO ALBAM

MAMBVRGENSI

SOCIET. TEVT. DVC. MEMBR. ORDINARIO.

HELMSTADII

CITERIS VID. F. D. SCHNORRII, ACAD. TYPOGR.

ILLVSTRISSIMIS VIRIS

DOMINO

IUSTO HENRICO
DE BOETTICHER

DYNASTAE IN HELMSTED ET LINDEN
ADMINISTRO STATVS INTIMO CVRIAE PROVINCIALIS
IVSTITIAE SVPREMO IVDICE
RELL.

DOMINO

HENRICO BERNHARDO
DE SCHLIESTEDT

DYNASTAE IN SCHLIESTEDT KYBLINGEN
ET HAVS-NEINDORFF
ADMINISTRO STATVS INTIMO ORDINIS
DANEBOGICI EQVITI
RELL.

DOMINO

GEORGIO SEPTIMO ANDREAE
DE PRAVN

ADMINISTRO STATVS INTIMO CANCELLARIAE
ET CONSISTORII DVCALIS PRAESIDI
RELL.

DOMINO
ANTONIO VL RICO
DE VOELKER

DYNASTAE IN DETTEN ET SCHOEPPAV
ADMINISTRO STATUS INTIMO CAMERAE
DOMANIALIVM PRAESIDI
RELL.

DOMINO
ALBERTO EMVNDIO GEORGIO
DE MÜNCHHAVSEN

DYNASTAE IN OLDENDORF HAYNSPIZ
HEYLIGENCREVZ ET SCHIEBEN
ADMINISTRO STATUS INTIMO ET SVPREMO
AVLAE MARESCHALLO
RELL.

DOMINIS SVIS GRATIOSISSIMIS

ILLVSTRISSIMI VIRI.

*I*us ciuile docere semper pulchrum
fuisse Romae, auctor est Cicero in
Oratore, etsi quaedam erant ar-
tes, quae pro indole reipublicae
et forma eius speciali, plus dignitatis atque lau-
dis habebant. Gens bellicosa, quae inter arma
adoleuerat, et ex illis gloriam quaerere assueta
erat, cuius potestas ita late patebat, ut terra-
rum orbem complexa esset, virtutes bellicas et
castrenses ceteris omnibus praeferebat: victori-
bus

bus hostium coronas laureas, supplicationes ad aras deorum, ouationes, triumphos decernebat. Inter artes civiles et forenses plurimum gratiae habebat eloquentia. Plena dignitatis res erat, posse consilio atque oratione, et senatus, et populi, et eorum qui res iudicabant mentes permouere, tribunitios furores comprimere, concitatum populum flectere, atque has ob causas sub libera republica eloquentia semper primas tenuit. Simul tamen statuebant, nihil esse in ciuitate tam diligenter retinendum quam ius civile, etenim hoc sublato, vincula utilitatis vitaeque communis reuelli, nihil esse quare exploratum cuiquam possit esse, quid suum aut quid alienum sit; ideoque viris clarissimis laudi erat elaborare in ea scientia, quae esset multis profutura.

Sequebantur tempora reipublicae, quibus de dignitate et auctoritate iuris civilis aliquantum detrabebatur. Obmutescabant in urbe oracula iurisconsultorum, et civilis sapientia fiebat

fiabat artificium libertorum. Gentes barbarae subiiciebant sibi prouincias imperii Romani, et quamuis profiterentur, se delectari iure Romano viuere, tamen editis breuiariis fontes ipsos ab usu remouebant. Tandem post aliquot seculorum decursum pristino splendore effulgere coepit. Proueniebant in Italia doctores quidam celebres, ius Iustinianicum in scholis suis explicantes, ad quos cum maximi concursus fierent e dissitis quoque regionibus, sensim illud fora et iudicia occupauit, et litium decisis denuo a iuris Romani praescriptis pendere coepit, quo factum est, ut scite illud interpretari, nodos eius soluere, lumen doctrinis eius accendere, uoce illud praeire, hodie quoque pulchrum sit.

*Adspiranti mihi ad facultatem priuatim docendi iura, et statutis Academiae satisfactoro, necesse fuit edere specimen aliquod doctrinae iuris, idque ad disputandum publice proponere. Consecrando illud **ILLVSTRISSIMIS VESTRIS NOMINIBVS**, aditum, ne
quid*

quid dissimulem, quaero ad **VESTRAM**,
ILLVSTRISSIMI VIRI, gratiam mihi
conciliandam, **VOS**que obseruantissime rogo atque
obtestor, vt mihi urbanam, quam Romani dicebant,
militiam affectanti, propitii faueatis, conatus-
que meos gratiose subleuetis. Ego omni animi
contentione in id enitar, vt ad scopum propo-
situm quotidie magis proficiam, et **TANTO-**
RVM MAECENATVM patrocínio non
indignus inueniar. Deus quám diutissime **VOS**
saluos et incolumes praestet. Ita precatur

ILLVSTRISSIMORVM
NOMINVM VESTRORVM

Cultor obseruantissimus
D. CAROLVS ANTONIVS KEVFFEL.

DISPUTATIO IURIDICA
DE
IURE PRIVATO
POPULI ROMANI

PROOEMIUM
DE
CONSTITUTIONE IURIS ROMANI
GENERATIM.

§. I.

Ius privatum est, quod ad singulorum Notio iu-
utilitatem spectat, *l. 1. §. 2. D. de l. et l.* ris pri-
confociatio civilis enim utilitatis alicu- uati.
ius causa coepit institui, et qui iura
praescribunt aliis, in eo utilitatem ali-
quam spectare debent. *Grot. prol. ad*
l. B. et P. §. 16. Utilitas privata civium
versatur in eo, ut societates minores, ex quibus compo-
nitur civitas, recte constituantur, ut ciues iure suo quie-
te fruantur, et tuto illud ab aliis consequantur. Ideo in
A ciui-

ciuitate ferendae sunt leges, mens enim, et animus, et consilium, et sententia ciuitatis posita est in legibus, etc. *pro Cluent. c. 53* et iudicia instituenda sunt, per quae curetur vt legibus satisfiat; nam illic demum rebus suis ciues tuto possunt confidere, vbi non ex incerto, libero et vago hominum arbitrio res ipsorum pendent, sed iura regnant ac vigent leges, ex quarum tenore res priuatae ac publicae peragantur, litesque disceptentur, iudice SCHVELTING. *in Orat. de Iurisprudencia hist. Iurisprudenciae veteri Ante Iustinianae subiuncta.* Dominium rerum multa exigit praescripta legum, quemadmodum quid cuiusque fiat, aut quemadmodum quis rem vel ius suum conferuet, aut quomodo alienet aut amittat. *l. ult. D. de legib.* Iudicia sic ordinanda sunt, vt iudices modum conuenientissimum tractandi causas obseruare teneantur, et vt calumniantium iniquitates per legitimos tramites expellantur. Ad haec omnia cum legum praescriptis opus sit, patet artem legislatoriam esse difficillimam, et quo aptius sancitum est ius priuatum ad vtilitatem ciuium promouendam, eo illud esse perfectius.

§. II.

Praestantia iuris Rom.

POPVLVS Romanus, vti armorum gloria caeteris gentibus praestitit, ita etiam in iure constituendo tanta sapientia fuit, vt incredibile sit, iudice etc. *de Orat. l. 44*, quam sit omne ius ciuile, praeter Romanum, inconditum ac pene ridiculum. Consecuti illud sunt, partim leges provide ferendo, partim edictis magistratum, interpretationi et responsis prudentum, forique disceptationi non modicam iuris auctoritatem attribuendo, his enim modis effectum est, vt ius omne ad vsum fori redderent instructissimum, et ad praescripta legum quod attinet, elaboratissimum. Inprimis etiam actionum formulas

las caute conceperunt, ne aliter ageretur quam oporteret, et generatim summopere anabisi sunt, ut ius civile ad causarum decisionem esset sufficientissimum. Praestantia iuris Romani effecit, ut, cum post aliquot seculorum barbariam rursus in lucem protractum esset, omnium pene nationum homines, ingenio excellentes, ad illud illustrandum certatim se conferrent, nam, ut inquit E. V. OTTO in praefat. ad Tom. I. Thes. Iur. Rom. vix ab omni hominum memoria, vllae aut obseruatae aut promulgatae occurrebant leges, quae tam certa ratione fluerent ex fonte naturatis honestatis, quacuae, praeter formam artis, omnibus numeris perfectam et absolutam, tantam spirarent aequitatem, elegantiam et rationis pondus. - - Neque vnus vrbis aut reipublicae iureconsultus hic informatur, sed is, qui apud omnes gentes moratiores iura profiteri possit, et ad agendum, et ad cauendum, et ad respondendum peritus.

§. III.

EX eo quod ius civile Romanum successiue condidit, et collatis quasi multorum studiis elaboratum est, ^{historica.} oritur affectio eius aliqua probe noranda, quam erudite explicauit ANT. SCHULTING. in Orat. de Iurisprud. Historica, docendo, iurisprudentiam Romanam potiori sui parte historicam esse disciplinam, et in rerum variarum publice sancitarum, vel etiam interpretando receptorum atque vsitatarum cognitione consistere. Nam praeter publice sancita, multa inuexerunt interpretatio prudentum, disputatio fori, praetores, aediles alique magistratus, iura adiuuando, supplendo, corrigendo, sed et oblique non pauca eneruando, et tantum non tollendo. Horum vero omnium notitia est historica. Ipsi Iureconsulti in tradendo iure non aliter praeiuerunt, dum, a quibus, qua de causa, qua occasione quidque constitutum

num esset; quo pacto nonnulla prioribus postea accessissent scita, quo res nunc in statu consisteret, et quae inde essent consequentia, distincte ac diligenter enarrarunt. Imperator quoque in Institutionibus multarum nobis rerum fontes atque origines aperuit, quae in interpretando et accommodando iure ad negotia, vsui egregie veniunt. Prodest etiam nosse, quid quavis aetate obtinuerit, quoque se pacto iurisprudencia in singulis materiis generatim habuerit. Inprimis iuris antiqui monumenta frequenter inde planissima euadunt, si quis ex inscriptione alicuius fragmenti ex vetere consulto, aut constitutionis occasionem, qua quid scriptum sit, odoratus fuerit. His aliisque argumentis luculenter euincit laudatus auctor, iurisprudenciam Romanam magna ex parte in cognitione historica esse positam.

§. IV.

Historia
generalis.

HISTORICA illa iurisprudencia Romana vel generalis est, vniuersi iuris origines, progressus ac vicissitudines recensens; vel specialis, partis alicuius iuris Romani, v. g. plebiscitorum fata exponens; vel specialissima, cuiuslibet capitis iuris Romani origines et mutationes persequens. vid. BRUNQVELL. *Diss. praelim. Hist. iuris praemissa*, §. 45, 46. Generalis quasi fundamenti loco est praestruenda, et ad iuris Romani prudentiam mente et memoria comprehendendam, maxime est necessaria. Eximium studium posuerunt Icti praestantissimi in ea illustranda et perpolienda, eorumque scripta celebratissima merito in omnium manibus versantur. Nec tamen reprehendi solent iteratae eiusdem argumenti tractationes, cum ad maiorem rei illustrationem identidem aliquid conferant. Postquam itaque nupera disputatione inaugurali de iure publico populi Romani, tanquam al-
tera

cera positione iuris egi, fas mihi erit, ad alteram nunc progredi positionem, et, quomodo in iure priuato con-
dendo versati sint Romani exponere.

§. V.

SOLET iurisprudentia Romana distingui in Anti-Periodi
quam, Mediam et Nouam, praeunte Iustiniano in §. 3. ^{iurispr.}
I. de legit. agnat. succ. vbi mediam iurisprudentiam appel-
lat, quae erat lege XII tabularum iunior, imperiali autem
dispositione anterior. Antiqua igitur continebatur sanctio-
nibus duodecim tabularum, et noua Constitutionibus
principum. Conf. HOFFMANN in *hist. iur. L. I. c. I. Per.*
III, Sect. II, p. 45. n. g. Respiciebat hac distinctione iura,
quorum vsus erat in iurisprudentia a se composita, non
vero omnem historiae iuris ambitum ea complectebatur.
In illa porro tradenda, cum inprimis respiciendum vide-
atur ad statum publicum, vnde fluxit diuersa iurispruden-
tiae constitutio, eius vero ratio non satis habetur, si am-
plectimur diuisionem in antiquam, mediam et nouam,
siquidem antiqua et media iurisprudentia ab eadem for-
ma reipublicae profecta est, alia diuisione vtendum arbi-
tror. Regimen vrbis tres habuit vicissitudines, regnum,
libertatem et imperium. His conuenienter historiam iu-
ris priuati in tres periodos dispartiam.

P E R I O D V S I.

IURISPRVDENTIAE ROMANAE
S V B R E G I B V S.

§. I.

STATVM iurisprudentiae Romanae sub regibus ita de- Narratio
scribit TACITVS, *Annal. III, 26. Nobis Romulus, vt Taciti.*

A 3

libi-

libitum, imperitauerat: dein Numa religionibus et diuino iure populum deuinxit; repertaque quaedam a Tullo et Anco: sed praecipuus Seruius Tullius sanctorum legum fuit, quibus etiam reges obtemperarent. Non alia de re loquitur Tacitus, quam de potestate, qua reges Romanorum in cōdendo et dicendo iure vfi sunt. Romulus vt libitum imperitauerat. Frequentatium imperitare videtur innuere vrsurpationem potestatis, temperationi reipublicae, quae in eius ordinatione placuerat, parum quidem conformem, sed tamen de facto vrsurpatam, ob quam adeo iniustus factus erat, vt a patribus e medio sublatus esse perhibeatur. Tulit leges de confarratione matrimonii, de parentum et patronorum potestate. Numa Pompilius, ne simili inuidia oneraretur, religionem iniiciebat animis, fingendo nocturnos congressus cum nymphea Egeria, ex cuius monitis hauriret instituenda. Fuit auctor diuini iuris, legumque de parricidio, de termino et fide. Tullus, iudicium de perduellione, vfu semper seruatum, instituit. Seruius, audentior factus, plures optimasque leges fanciuit, veluti de iudiciis, de contractibus et delictis, de foenore et acre alieno. Voluit reges quoque obtemperare legibus, et nisi a Tarquinio praeventus esset, statum popularem introducere voluisse creditur.

§. II.

Narratio
Dion.
Hal.

BENE cum illis, quae hactenus exposita sunt, conspirant, quae de regum Romanorum Potestate tradit DION. HAL. lib. X. a pr. *Olim quidem, inquit, reges ius petentibus statuebant, et quod illi iustum iudicassent, id pro lege erat. Nondum instructa erat ciuitas legibus ciuilibus, ad quarum praescripta controuersiae ciuium dirimerentur; reges malebant ad potentiam suam reuocare omnia, quam legibus scribendis operam dare, quibus coerceretur arbitri-*

bitrium: si ius petebatur, ipsi iudices sedebant, et sententias a se pronunciatis lites terminabant. Seruius deum aggrediebatur opus, antecessoribus inaccessum, ut esset sanctorum legum ciuilium, et iudicia ciuilia iudicibus exercenda demandabat, sed Seruio interempto concidebant eius instituta, et Traquinius Superbus leges e re publica tollebat.

§. III.

POMPONIVS in l. 2, §. 1, D. de O. I. primordia iurisprudentiae Romanae ita edisserit. *Initio ciuitatis nostrae populus sine Pomponio lege certa, sine iure certo primum agere instituit, omniaque manu a regibus gubernabantur.* *Manu gubernare* denotat ex arbitrio gubernare, et manus hic opponitur iuri et legibus, agit enim Pompon. non de forma reip. Rom. sed de origine iuris ciuilis. vid. HEINECC. *Hist. Edictor. l. 1, c. 3, §. 5.* Sed disputatur an defendi possit quod dicitur: omnia manu a regibus gubernata esse, cum tot prodierint leges, quae librum conficerent, et fuerunt qui legendum censerent: *manu regis* aut *manu regia.* Mihi probe attendendum videtur quod Pomponius dicit, populum egisse sine lege certa, et iure certo. Quamuis enim leges a regibus rogarentur, pleraeque tamen ad ius publicum pertinebant, nec potestatem suam legibus a se latis restringi patiebantur, seu, ut Taciti verba repetam, leges non erant tales, quibus etiam reges obtemperarent, adeoque manu gubernasse recte dicuntur.

§. IV.

LEGES regias omnes in vnum collectas esse dicit Ius Papi. Pompon. §. 2 a Sexto Papirio, qui fuit temporibus Superianum. *bi ex principalibus viris.* Quem hic Sextum dicit, eum §. 36 Publum appellat. Haec quomodo concilianda sint, varia

variae variorum sunt coniecturae, ex quibus difficile est vnam praefere ceteris. Accedit quod apud DION. HAL. *l. 3, p. 178*, Papirio praenomen Caii est. Quod cum verius videatur BACHIO in *Hist. Iurispv. Rom. l. 1, c. 1, sect. 2, §. 6. sq.* in multis aliter sentire iubet de Papirio eiusque collectione quam a Pomponio traditum legimus. Dicit enim Papirium collectionem suam non fecisse temporibus Superbi, sed regibus ciectis demum: non collegisse leges regias omnes, sed eas tantum quae de iure sacro constitutae essent: fuisse pontificem Maximum, quem Pomponius tantum iurisperitum fuisse designat. Reiciunt haec omnia, qui eum E. C. CONRADI in *praef. ad Bynk. opuscula p. 15*. statuunt, Dionysium de alio prorsus C. Papirio loqui. Nec obiter attendendum est, quod collectio illa legum regiarum appellata est *ius civile Papirianum*. Disputationes de Superbo, Demarathi filio praetermitto.

§. V.

LL. regiae
exoleuerunt.

EXACTIS deinde regibus lege tribunicia, pergit Pompon. §. 3, omnes leges hae exoleuerunt. Perpicimus hinc, ius civile Papirianum continuasse omnino leges civiles, nam eas, quae de iure sacro latae erant, exoleuisse, haud facile quis affirmaverit, et de eis non agebat Pomponius, origines iuris civilis expositurus. Quod vero leges regias exoleuisse dicit, significat, eas in desuetudinem abiisse, et vim legum amisisse, quod noui magistratus nec illas sibi scriptas putarent, nec ex praescripto earum ius dicerent. Multae earum postea in vsum reuocatae sunt, inprimis, leges Seruii de contractibus, humanae admodum et populares, DION. HAL. *l. 5, p. 278*, sed tunc valuerunt non vt leges regiae, sed vt mores patrii. Conf. BRAUNQVELL in *hist. iur. P. 1. c. 11. §. 2.*

PERI.

PERIODVS II.
IVRISPRVDENTIAE ROMANAE
SVB LIBERTATE.

§. I.

LIBERTATEM L. Brutus instituit, eiiciendo Tarquini-Certami-
um, et sufficiens consules annuos, qui summae rei ^{na de iure} praeesent Eligebantur illi e patriciis, et ita agere insti-
tuebant, vt de regia potestate nihil deminutum videretur,
hinc, vt inquit TACIT. *Annal. III, 27, pulso Tarquini-
o, aduersum patrum factiones multa populus parauit, tuendae
libertatis et firmandae concordiae.* Deuenerat ad consules
iuris quoque reddendi munus, quod eo facilius pro arbi-
trio dicebant, quia spretis regum legibus, pauca erant
quae vim legum obtinerent, et horum ipsorum scientia
penes solos erat patricios. Hinc iterum coepit populus
Romanus incerto magis iure et consuetudine ali, quam
per laram legem, §. 3 de O. I. et, vt antea manu a regi-
bus, ita nunc manu a consulibus gubernabatur. Plebs
et tribuni plebis, imperium illud consulare liberae ciuita-
ti non tolerabile esse clamabant, et exaequationem iuris
libertatisque flagitabant. Querelis et dissidiis vt finis in-
ueniretur, C. Terentius Arsa, Trib. pl. A. V. CCXCIII
legem ferebat, vt crearentur quinque viri, legibus de im-
perio consulari scribendis, ne ipsi libidinem ac licentiam
sua pro lege haberent. LIV. III, 9. sed, quod patres
ei resisterent, perlata non fuit. Hanc incertitudinem iu-
ris prope LX, non XX annis passus est populus, norante
■YNKERSHOEKIO in praeterm. ad l. 2. §. 3. D. de orig.
iur.

B

§. II.

§. II.

Legatio
ad Graecos.

EXTORQUEBAT tandem lex Terentilla, et taedium diuturnarum turbarum, vt patres consentirent in leges scribendas, sed neminem daturum leges nisi ex patribus aiebant. LIV. III, 31. Ex his fluctibus vt emergerent, A. V. CCC fiebat SCtum, cui accessit plebiscitum, vt ablegarentur tres viri, qui inclitas leges Solonis describerent, et aliarum Graecarum ciuitatum instituta, mores iuraque noscerent. LIV. l. c. Decem esse missos, error est qui Pomponio obrepit. G. van der MUELEN ad §. 4. de O. I. pag. 42. Graeciae autem appellatione intelligenda est vtraque Graecia, tum extra Italiam sita, tum quae erat pars Italiae, magna Graecia dicta, quae celebres habuit legislatores Zaleucum et Charondam. Ad Lacedaemonios profectos esse legatos Romanos, multis argumentis negat EV. OTTO in praef. ad tom. III Tbes. Iur. Rom. nec tamen in eam sententiam se trahi passus est BACH. Hist. Iur. Rom. l. I, c. 2, sect. 2, §. 4, not. m. Notarunt aliqui tanquam naeuum insignem legislationis Romanae, quod leges peregrinas in rempublicam suam introduxerunt, declamationibus potius vsi, quam quod accurate omnia pensitauerint. Non reprobandum est consilium eorum, qui in vsus ciuitatis suae conuertunt, quae apud alios salutariter instituta deprehenduntur, et recte poterant ab exteris, quibus eadem reipublicae forma, legum aequilibrium exempla peti. Inprimis considerandum, quod in pertinaci patriciorum et plebeiorum dissensione, neutra parte alteri cedente, negotium non aliter exitum habere poterat.

§. III.

L. XII.
Tab.

POST reditum legatorum, legibus scribendis decem creabantur viri omnes patricii, et, ne esset facultas intercedendi, omnes alii magistratus cessabant. Adfiscabant

bant socium laboris et interpretem, non sermonis, sed legum Graecarum, Hermodorum, exfulem Ephesinum, de quo vid. HOFFMANN *bist. iur. rom. L. I. c. 1. Period. 3. s. I. §. 2.* et leges a se compositas decem tabulis includebant, quas pro rostris populo examinandas proponebant, cumque satis correctae viderentur, centuriatis comitiis perlatae sunt. Verosimilius est, tabulas fuisse roboreas quam eboreas. Adiciebantur anno sequenti duae tabulae, quasi in supplementum priorum. Eis nondum perlatis, cum decemuiris abrogatum esset imperium, consules *leges decemvirales, quibus tabulis duodecim est nomen, in aes incisae* in publico proposuerunt. L I V. III, 57.

§. IV.

LEGES XII Tab. non in tempus aliquod, sed perpetuae utilitatis causa in aeternum latae erant, et in comitiis centuriatis iustae, plenam vim corporis iuris Romani habebant, unde petenda erat eius quod in ciuitate iustum vel iniustum esset scientia. Hanc vim atque potestatem retinuerunt per omnia reipublicae tempora, unde L I V. III, 34 de suo adhuc aeno scribit: *qui nunc quoque in hoc immenso aliarum super alias aceruatarum cumulo, fons omnis publici priuatiq; est iuris.* Notitia legum decemuiralium adeo necessaria erat omnibus in foro versataris, vt pueri eas memoriae mandare iuberentur. *Discibamus pueri XII. vt carmen necessarium,* inquit etc. de Leg. II, 23. Addit tamen mox: *quas iam nemo discit.* Sua enim aetate plures maluisse iuris disciplinam ex edicto praetoris haurire, docet de Leg. I, 5. *Non ergo a praetoris edicto, vt plerique nunc, neque a XII Tabulis, vt superiores, sed penitus ex intima philosophia hauriendam iuris disciplinam putas.* Scilicet semper reperiuntur, qui idem sentiunt cum illo apud GELL. XVI, ro. *Studium scientiamque ego praestare debeo iuris et legum, vocumque earum quibus utimur.*

B 2

§. V.

§. V.

Origo iuris for-
mularii.

CVM leges decemvirales in ciuitate essent, non amplius integrum erat patriciis ius ex arbitrio reddere, licentiam enim coercebat legis scriptae auctoritas; prospiciendum tamen censebant, ne amitterent regnum iudiciale, in quo tantopere sibi placebant. Aggrediebantur itaque modum persequendi ius suum in iudicio, et ex legibus decemviralibus componebant actiones, quas, ne populus prout vellet institueret, certas solennesque esse volebant. *l. 2, §. 6 de O. I.* Consistebant autem solennitates in eo, quod praeter rationem dierum habendam, actiones adstrictae essent certis formulis, necessario adhibendis ab iis, qui apud iudicem experirentur: qui enim non, quemadmodum oportebat, ageret, causa cadebat. Dierum ratio a pontificibus petenda erat, qui fastorum curam habebant. *Possēt agi lege nec ne, pauci quondam sciebant, fastos enim vulgo non habebant. Erant in magna potentia qui consulebantur, a quibus etiam dies tanquam a Chaldaeis petebantur, sunt verba cit. pro Muren. c. ii.* Pontifices erant patriciis, horumque honori, commodis et potentiae fauebant. Vtrique igitur facile operas coniungebant, vt possessionem antiquam, plebeis de iure respondendi defenderent, ideoque actionum forensium rationes in penetralibus suis abditas tenerent. Et fere populus annis prope centum hac consuetudine vsus est, §. 6. *cit.* hoc est vsque ad publicationem iuris Flauiani. Tandem ad praetorem ius dandi actiones peruenit.

§. VI.

Legis actiones.

FORMVLAE illae solennes, quibus homines inter se disceptarent, dictae sunt *Legis actiones*, sicuti, qui ius ex lege sibi competens in iudicio persequeretur, lege agere dicebatur, adeoque legis actiones pertinebant tantum

tum ad iurisdictionem contentiosam, quando vel accusamus vel petimus. Constitutae erant formulae de rebus omnibus, sed vtrum antiquae illae formulae, quas Cn. Flavius publicasse mox docebitur, aequae iam verbosae fuerint ac postea fuisse constat, vix verosimile haberi potest ob ea, quae legimus apud Cic. *pro Muren. c. ii.* Postquam enim dixerat, Flavius ab ipsis cautis Ictis eorum sapientiam compilasse, pergit: *itaque irati illi, quod sunt veriti, ne dierum ratione peruulgata et cognita, sine sua opera lege posset agi, notas quasdam composuerunt, ut omnibus in rebus ipsi interessent.* Notas componere, nihil aliud significare, quam formulas obscuras et contortas actionum componere, luculenter euincit Cel. ERNESTI *Clau. Cic. Ind. Lat. voc. Notae*, et ipse Cicero, rem exemplis illustraturus, proponit vindicationis formulam: *Fundus, qui est in agro, qui Sabinus vocatur, eum ego ex iure Quiritium meum esse aio. Inde ego te ex iure manu confertum voco.* Quodsi Icti, publicatione iuris Flauiani ad iram prouocati, demum formulas istas verbosas composuerunt, actiones ex legibus primitus compositas, etsi solennes fuerunt, tamen alia verborum conceptione constituisse censendum est.

§. VII.

ACTIONES legis antiquas, si ita loqui fas est, pro-^{Ius Flau-}posuerat, hoc est compilauerat, et ad formam redegerat ^{anum.} Appius Claudius, libro, quem Cn. Flavius, scriba eius, subreptum populo tradidit, eoque facto magnam gratiam inuit. Liber ille, actiones continens, dictus est *Ius civile Flavianum*. Videntur iam olim aliqui de vera aetate Flauii dubitasse, et Appium Claudium, de quo hic sermo est, cum Appio Claudio Decemuiro confundisse, quorum errorem coarguit Cic. *ad Attic. VI, 1. Vnum*

Isogonov requiris de *Cn. Flavio Cn. F.* Ille vero ante decemviros non fuit: quippe qui aedilis curulis fuerit: qui magistratus multis annis post decemviros institutus est. De modo publicationis scribit *LIV. IX, 46*, civile ius, repositum in penetralibus pontificum, euulgavit, fastosque circa forum in albo proposuit. *VAL. MAX. II, 5, 2*, ius civile, per multa secula inter sacra ceremoniasque deorum immortalium abditum, solisque pontificibus notum vulgavit, ac fastos pene toto foro exposuit. *CIC. pro Muren. c. u.* singulis diebus ediscendos fastos populo proposuit, et ab ipsis cautis iurisperitis eorum sapientiam compilavit. Minime hinc colligas, quod tanquam magistratum gerens fastos proposuerit.

§. VIII.

Ius Aelianum.

SEQUITUR apud *Pompon. §. 7. Ius Aelianum*, a *Sexto Aelio*, qui populo illud dedit, sic appellatum. De eo sic tradunt: vulgatis a *Flavio* legis actionibus, patres veritos ne sine sua opera lege agi posset, novas excogitasse agendi formulas, easque ne iterum proderentur, signis obscurioribus et forte siglis perscripserunt, quarum interpretationem denuo *S. Aelius* vulgaverit. Nititur omnis haec assertio loco *Ciceronis*, quem paullo ante allegavi, quo patres iratos notas composuisse scribit. Sed cum rectius ille explicetur de formulis actionum noviter excogitatis et verbosius compositis, ipsas has formulas a *S. Aelio* vulgatas, et hac eius opera ad nos transmissas esse existimandum erit. *Pomponius* notas non memorat, sed tantum dicit, defuisse quaedam genera agendi, et *Aelium* alias actiones composuisse.

§. IX.

§. IX.

NON satis habebant patricii ita constrinxisse plebeios, ut sine sua opera lege agere non possent; cupiebant etiam aliis nonnullis interesse actibus, ideoque instituebant, ut negotia quaedam, maioris inprimis momenti, sine solennitatibus peragere non liceret, ne lites propter ea aeternae essent. Sic fiebant auctores actuum legitimum, qua appellatione veniunt negotia quaecunque solennia, vel domi inter priuatos, solenni modo rituque, vel apud magistratum, ut hic auctoritatem interponeret suam, peragenda. IAC. GOTHOFREDI *Comment. ad l. 77 D. de R. I.* Huc itaque spectant omnes actus, qui, ut appareat rite illos atque legitime peractos esse, vel solennem aliquam formulam, ritum aut testes desiderant, vel interpositionem auctoritatis iudicis, ad sui firmitatem requirunt. Quoniam itaque nullus hic exercetur iurisdictionis actus, recte quoque actus legitimi celebrantur coram magistratu, iurisdictione contentiosa destituito. Conf. III. RITTER. *ad Heineco. Hist. Iur. l. I, §. 46.* Quia denique actus hi sunt tales, ut momento perficiantur, et praesens factum contineant, neque temporis procrastinationem, neque conditionem admittunt expressam. GOTHOFR. *l. c.*

§. X.

DESIDERABANT LL. XII. Tab. ob breuitatem suam saepe interpretationem, ut vel ad res ipsas transferrentur, vel ex eis deducerentur de quibus diserte non constituerant. Statim itaque existere incipiebant inter eos, quorum erat de iure respondere et causas forenses in se suscipere, qui leges XII Tab. interpretarentur, partim inuestigando et declarando mentem ipsarum legum, partim ex sententia legum constituendo iura, quae verbis non erant expressa. Qui in hoc genere elaborabant, dicebantur Prudentes, eorumque

que opera effieciatur, ut fons iuris ad causas controuersas decidendas plenius accommodaretur, et ubi lex scripta plane non exstaret, quid aequi bonique ratio exigeret, intelligeretur. Hinc dicuntur Prudentes iura conuulsi, iuris auctores esse, illorum enim responsa velut oracula totius ciuitatis valebant, et multa perinde accepta sunt per interpretationem, atque si verbis legis introducta essent. *tit. I. de legit. patr. tut.* Saepe etiam, quod Iulius permiserat lex XII Tab. coangustatum auctoritate iura constituentium. *l. 120 D. de V. S.* Ceterum illud ius, compositum a prudentibus, propria parte aliqua non appellatur, sed communi nomine appellatur Ius civile. §. 5. de O. I.

§. XI.

Scientia
prudentium.

QUI nomen Prudentium tueri vellent, ad respondendum, agendum et cauendum debebant esse eruditi. *Sin quaereretur*, inquit *cic. de Orat. I, 48, quisnam iurisconsultus vere nominaretur, eum dicerem, qui legum et consuetudinis eius, qua priuati in ciuitate vterentur, et ad respondendum, et ad agendum, et ad cauendum peritus esset.* Idem pro Muren. c. 9 appellat urbanam militiam respondendi, scribendi, cauendi. Nempe agere et scribere poterant de eodem munere praedicari, ut mox patebit. Respondabant Prudentes, informando consulentes quid legibus et moribus obtineret, quid aequum videretur in causis iure civili non definitis, quatenam esset de iure diffensio. Scribere dicebantur, cum actionum, stipulationum, testamentorum, aliarumque rerum gerendarum formulas aduentibus praescriberent. Qui harum rerum tantum periti erant, eos praecoones actionum, cantores formularum appellat *cic. de Orat. I, 55.* Denique cauere dicebantur, quando consiliis muniebant clientes, ne in negotiis contrahendis caperentur aut fallerentur. Ab hoc munere, quod Ictis proprium fuit, cauti dicti sunt.

§. XII.

§. XII.

PRIMI illi prudentes, qui leges interpretabantur, Professio in latenti ius civile retinere cogitabant, solumque con- iuris. sultatoribus vacare malebant, quam discere volentibus se praestare. §. 35 de O. I. postea fuerunt aliqui, qui ad docendum se darent. Et quidem illi, qui consulentibus vacare malebant, vel domi suae in folio sedentes respondebant, vel transverso ambulabant foro, quod erat insigne, eum qui id faceret, facere civibus omnibus sui consilii copiam, et ad ita ambulantes, vel in folio sedentes domi, adibant consultatores. c. c. de Orat. III, 33. Dum responsa dabant, simul admittebant discendi cupidos, ut audirent quid responderent, rationemque tradendi et interpretandi iuris annotarent, eumque in finem iuvenes ad ICTOS deduci solebant. Ego, inquit c. c. in Laelio c. 1, a patre ita deductus eram ad Scacuolam, sumta virili toga, ut quoad possem et liceret, a senis latere nunquam discederem. De modo docendi scribit in Orat. c. 42, ICTOS respondentes audire sat erat, ut ii qui docerent, nullum sibi ad eam rem tempus ipsi seponerent, sed eodem tempore et discitentibus satisfacerent et consulentibus. Erant alii, qui scientiam iuris publice profitebantur, et studiosos audiendi tempore ad id seposito docebant. Primus id fecit Tib. Coruncanus, quem securus est Sext. Aelius, cuius etiam Tripertita celebrantur, in usum doctrinae conscripta. Hinc porro saepius legimus, alios aliorum magistros et praeceptores, alios auditores dici. vid. C VI A C. ad §. 35. de O. I.

§. XIII.

IUNGIT Pompon. §. 5 de O. I. cum interpretatione Disputa- prudentium disputationem fori, et videtur docere volu- tio fori. tione, interpretationem legum decemviralium necessariam
C red-

reddidisse disputationem fori, ut prudentium auctoritate definiretur, quid in foro sequendum esset. Disputabant autem prudentes, quando leges decemvirales alii sic, alii aliter interpretandas, vel ad res ipsas transferendas esse contendebant, donec tandem rebus mature deliberatis, in communem aliquam sententiam concederent, et sic usum fori stabilirent, accedente, et vim iuris tribuente tacita consensione populi. Hinc eiusmodi sententiae prudentium dictae sunt receptae sententiae, ius consensu receptum, post multas variationes receptum, ius commentitium, et, quod supra iam notatum est, ius civile. Disputatio itaque fori erat medium, quo prudentes utebantur ad eruendum sensum, et stabiliendum usum legum decemviralium, atque in hunc sensum pridem a doctoribus accepta est. Displicet haec explicatio *BACHIO in Hist. Iur. Rom. l. 2, c. 2, sect. 5*, ubi ita sentire iubet, disputationem fori denotare ius, ex rebus iudicatis, in primis Centumvirorum ortum. Vitur vno argumento, quod *c. 1 c. Topic. c. 5* inter partes iuris civilis refert res iudicatas; sed ideo non sunt disputationem fori: item altero, quod *Pompon. cit. §. 5* a prudentium auctoritate distinguit disputationem fori; sed hoc non apparet, imo potius ambo coniungit, et mox coepisse dicit legibus decemviralibus latis. Videtur itaque significatus receptus adhuc retinendus.

§. XIV.

Edicta
praetorum.

DISPUTATIO fori et discors interpretatio legum, non potuit non difficilem et impeditam reddere iurisdictionem, hinc factum videtur, ut, cum iuris in urbe dicendi causa praetor crearetur, ille initio magistratus editum proponeret, ut, referente *Pompon. §. 10. de O. I. scirent ciues quod ius de quaque re quisque dicturus esset*, se-
que

que praemuniret, scilicet aduersus obrestationes eorum, qui inique ius dici criminari potuissent, prudentium sententis in diuersa abeuntibus. Acceperunt edicta vim iuris tacito populi consensu vsuque fori, ipse enim praetor erat minister legum et summae potestatis. Edicta erant annua, quia munus praetoris erat annuum. In illis componendis saepe totidem verbis ex edictis antecessorum capita transferebant in sua edicta; quae capita dicebantur *tralatitia*. c. c. *ad Fam. III, 8*, et *ad Attic. V, 21*. Quae autem inuendo magistratum edixerant se obseruatuos in iure dicendo, ea per totum annum seruare debebant. Cum vero praetores aliqui, et vt videtur potissimum in provinciis, aliter quam edixerant decernere non dubitassent, id quod Cicero reprehendit in Verre, lata est A. V. 686. *Lex Cornelia*, vt Praetores ex suis edictis perpetuo (ita enim legendum) ius dicerent, h. e. eo anno, quo magistratum gerebant, ab eo non recederent. Quod vero ante hanc legem, in eandem sententiam SCrum factum esse perhibetur, a viris doctis tanquam spurium reicitur. Proponebant Praetores edicta sua in *Albo*, quod quidam denotare dicunt parietem dealbatum, alii tabulam ligneam natiui coloris, in qua atris litteris scriberetur edictum, alii denique a litteris albis nomen saccunt, quorum sententiam satis refellit HEINECC. in *Hist. Edictor. et Edict. perp. l. 1, c. 2, §. 6*. Edicta veterum praetorum in bibliotheca templi Traiani asseruata esse, et aliud quid requirentibus in manus incidisse, memorat GELL. *XI, 17*.

§. XV.

IUS praetorium in significato proprio opponitur iuri civili, quia multum recedit ab eo, quod ex legibus torium. XII Tab. ortum habet. Et quidem circa leges ita versabatur praetor, vt ius civile adiuuaret, suppleret, corrigeret.

geret. Dominum vel heredem facere non poterat, nec ramentum intra praescripta legum circa dominia substitutus, sub appellationibus nouis bona transferebat. Lex per usucapionem dominium tribuebat, praetor, ubi usucapioni locus non erat, per exceptionem praescriptionis fecuros praestabat possessores. Lex ad hereditatem multos non vocabat, quos praetor dando bonorum possessionem admittebat. Cum munus praetoris esset ius dicere, multas proposuit actiones ex legibus non descendentes, sed ex sua iurisdictione comparatas, in rem et in personas, tam rei persecutorias quam poenales §. 3 *sqq.* *I. de act.* inuenit adiectitias qualitates, ut actio principalis aduersus eos dirigeretur, qui stricto iure non poterant conueniri. *tit. I. quod cum eo.* Iubebat stipulationes imponi, veluti damni infecti et legatorum, §. 2. *I. de Diuis. stipul.* dabat contra negotia iure ciuili valida exceptiones doli mali, quod metus causa, in factum, aliasque. Denique etiam restitutiones in integrum contra ius ciuile strictum dabat. Ob tot discessiones a iure ciuili factum est, ut multi praetorem Romanum euerforem legum fuisse criminarentur, sed vid. G. KORTTE *vindicias praetoris Rom. et iuris honorarii.*

§. XVI.

Species
iuris honorarii.

Quoniam ab edictis magistratum manauit ius, dictum est *ius honorarium*, et quidem iudice Pompon. §. 10. *de O. I.* quod ab honore praetoris venerat; vel generalius, quod qui honorem gerunt, id est magistratus, auctoritatem huic iuri dederunt, §. 7. *I. de I. N. G. et C.* Habuit id plures species. Potissima eius pars erant edicta praetorum, urbani et peregrini, nam et hunc edictum annuum proposuisse, satis euicit iuris peritissimus F. C. CONRADI *Parerg. I. 1.* Proponebant etiam aediles curules

¶

sta de seruis, iumentis, ceterisque rebus in foro venalibus, et de securitate viarum publicarum. Porro Censores edixerunt de rebus ad curam potestatis suae pertinentibus. Sic apud LIV. XLIII, 14. iubentur iuniores *ex edicto censorum ad delectum prodire*, et c. 16 leguntur censores flammam inuidiae adiecisse, *edicto quo edixerunt ne ad bastam suam accederent* qui antea vestigalia conduxissent. Quando CIC. Verr. 4, 55. dicit: *Corriguntur leges censoriae. Quid enim? video in multis veteribus legibus: Cn. Domitius, L. Metellus etc. addiderunt*, intelligitur inde, etiam edicta Censorum capita tralaticia habuisse. Denique etiam Tribuni plebis edicta proposuerunt, ad ius dicendum, cognoscendumque de appellationibus pertinentia. Refert CIC. Verr. II, 41, *tribunorum plebis edicto non licuisse* quemquam Romae esse, qui rei capitalis condemnatus esset, postea autem pronuntiasse: *Non videri Stbenium impedire edicto, quo minus ei liceret Romae esse*. Magistratus provinciales edicta proposuisse, probatione non eget.

§. XVII.

DE legibus duodecim tabularum scribit TACIT. *An-Leges. nat. III, 27. Compositae XII Tabulae, finis aequi iuris*, et ius aequum opponit legibus, diffensione ordinum obprava per vim latis. Significat itaque, post XII tabulas, comitiis centuriatis perlatis, populum vniuersum non amplius in comitiis iussisse leges ad singulorum vilitatem spectantes, praeterquam quod aliquando in maleficos ex delicto leges latae sint. Ius aequum denotat leges, in communem totius populi Romani usum scriptas, et in usum fori publice sancitas, quale quondam efflagitauerant tribuni plebis, cum post reges eictos per sexaginta prope annos iure incerto vteretur populus Romanus. Istiusmodi iuris aequi finis fuerunt XII Tab. nam quae

C 3

postea

postea accesserunt leges singulares, plerumque ab illis tanquam a fonte manarunt, et capita quaedam explicati-
us proposuerunt. Monuit iam MACROB. *Saturn.* III, 13. duodecim tabularum *ubi contemni antiquitas coepit, eadem illa, quae illis legibus cauebantur, in alia latorum nomina transferunt.* Quum vero tempora ciuitatis, mores, res-
que ipsae mutationem iuris ciuiliis requirunt, iuuabit pau-
cis perstringere leges illas, quibus postea accessiones
quaedam factae sunt, atque mutationes obringerunt.

§ XVIII.

De iure
persona-
rum.

AD iura personarum pertinet lex *Canuleia*, A. V. 309, de connubio plebeiorum cum patriciis, qua derogatum est legi XII Tab. coniunctiones has prohibenti. *Manlia*, A. V. 397, de vicesima eorum qui manumitterentur. LIV. VII, 16. Erat autem vicesima manumissionum pars vicesima pecuniae, qua vendi potuisset seruus qui manumittebatur, aerario inferenda et ab ipso manumisso, vt videtur, pendenda. *Poetelia Papiria*, A. V. 418, pecuniae creditae bona debitoris, non corpus obnoxium esset, qua lege plebi Romanae velut aliud initium libertatis factum est. LIV. VIII, 28. Derogatum hac lege XII tabulis. *Atilia*, circa A. V. 443, de dandis a praetore urbano, et maiore parte tribunorum plebis, tutoribus in vrbe *pr. I. de Atil. tut. Laetoria*, A. V. 490, quae minoribus XXV annis circumscriptis auxilium tulit, *cic. Offic. III, 15* cum a decemuiris dolus malus tantum vindicatus esset in tutelis. *Julia et Titia*, circa A. V. 723, qua lex Atilia ad prouinciales porrecta est, vt a praesidibus prouinciarum tutores darentur pupillis. *pr. I. de Atil. tut.*

§. XIX.

§. XIX.

DOMINIVM ex legibus XII Tab. tribuebat etiam vsus De domi-
auctoritas, siue vsucapio, sed furtiuarum rerum, ex iis-
dem, aeterna erat auctoritas, vt vsucapi non possent.
Repetiuit hoc caput lex *Atinia*, A. V. 557. sed non iisdem
verbis, sanciuir enim: quod subreptum erit, eius rei
aeterna auctoritas esto. GELL. *XVII*, 7. Latior autem est
subrepti, quam furtiuu significatio, veluti si vxor amo-
uit. Addidit etiam exceptionem: vt rei furtiuae vitium
purgaretur, si in potestatem eius, cui surrepta erit reuer-
tatur, l. 4. §. 6. D. de *Vsucap.* Ex XII Tabulis tres arbitri
finibus regundis dabantur, si vicini iurgarent, ex lege
Mamilia, circa A. V. 589 singuli arbitri iudicabant. CIC.
de *Leg. I*, 21. Ex XII Tab. non poterant vsu acquiri serui-
tutes, quia de incorporalibus vsucapiendis nihil cauerant,
attamen disputatione ICtorum inducta erat vsucapio ser-
uitutum. Lex *Scribonia*, circa A. V. 719 vetuit seruitutes
vsucapere. vid. GALVANVS de *usufructu*. *XII*, 4.

§. XX.

LIBERAM legandi potestatem, quae olim lege duo-
decim tabularum erat, tribus legibus coarctatam esse, mentis.
constat ex *pr. I. de leg. Falc.* Lex *Furia* prohibuit plus
quam mille assium legatum capere, *Vlpian. tit. I*, §. 2,
vel, vt Theophilus dicit, plus quam mille asses legare.
Voconia A. V. 585 sanxit in posterum, ne quis heredem
virginem, neue mulierem faceret, et praeterea vetuit,
ne, qui census esset, plus cuiquam legaret, quam ad he-
redem heredesue perueniret. CIC. *Verr. I*, c. 42, 43. Tan-
dem lege *Falcidia*, circa A. V. 714 cautum, ne plus lega-
re liceret, quam dodrantem totorum bonorum, atque
sic effectum, ne testamenta amplius destituerentur. De
lege *Cornelia testamentaria*, A. V. 673, qua cautum fuit
de

de speciebus falsi, quae circa testamenta committuntur, agit IUL. PAUL. *Sent. Rec. l. 4. tit. 7 et lib. 5. tit. 25.* Ea postea ad alia instrumenta, aliasque res producta est. Exiit etiam lex Cornelia, aut caput eius aliquod *de testamentis captiuorum*, cuius mentio fit §. 5 *I. quibus non est permiff.* et apud PAUL. *l. 3. tit. 4. §. 8.* Auctor eius ignoratur. Memoratur etiam lex *Glicia*, incertae aetatis, quae videtur fuisse testamentaria, sed querelam inofficiosi testamenti ea introductam fuisse, non fit verosimile. vid. IANVS a COSTA *ad pr. l. de inoff. testam.* EYNERSHOEK *obseru. L. II. C. XII.*

§. XXI.

De male-
ficiis.

CONTRA maleficia lata est lex *Scantina*, incertae aetatis, de nefanda venere. *Peducaca A. V. 641*, de incestu. *Cornelia A. V. 673*, de sicariis, veneficiis, parricidiis, et de iniuriis in eos, qui quem verberassent, aut pulsassent, domumve alterius vi introissent §. 8. *I. de Iniur. Plotia A. V. 665* de vi armatis hominibus, *Lutatia A. V. 675*, de vi, acerbior *Plotia*, quod etiam diebus festis et ludis, quibus iudicia nulla erant, de vi quaeri posset. Complures porro leges contra ambitum latae, *Poetelia*, *Cornelia Baebia*, *Maria*, *Acilia Calpurnia*, *Tullia*: aliae contra alia delicta, quas omnes recensere nimis prolixum foret. Non vero omittenda est lex *Aquila*, de damno iniuria dato, ex iure nostro satis nota, sed de cuius auctore et aetate non satis certo constat. Dubitatur etiam an eadem sit cum illa lege, quam CIC. in *Bruto c. 34* Aquiliam de iustitia appellat. Illud certius, ab Aquilio tribuno plebis, diuersum esse Gallum Aquilium, Ciceronis familiarem, qui euerriculum malitiarum omnium, iudicium de dolo malo protulit. *de Nat. deor. III, 30. conf. EV. OTTO ad pr. l. de leg. Aquil.* Atque haec de legibus sufficiant.

§. XXII.

§. XXII.

SENATVM ius facere potuisse, sub libera quidem SCta republica, vulgo negatur, sed tamen non contemnendis doceri potest argumentis. *Pompon. §. 12 de O. I. coniunctum recensens species iuris, quo populus Rom. vreretur, inter eas refert senatusconsultum, quod solum senatu constituyente inducitur sine lege.* Accedit *cic. Top. c. 5*, vbi enumerans ea, in quibus ius civile consistat, etiam Senatusconsulta nominat. Nec obstat quod dissentientes vrgent, senatusconsulta intercessionibus tribunorum plebis impediri potuisse, facile enim conceditur, senatum populo inuito leges scribere non potuisse, sed alia est quaestio, annon populo non refragante saepe ius constituerit? Quandoque dubitatum esse, an necesse esset de re aliqua ad populum referri, et quem modum tunc secuti sint, discimus ex clausula SCti, quod *COELIVS* perscribit ad *Ciceronem, Epist. ad Fam. VIII, 8.* *Si quid ea de re ad populum plebemue lato opus esset, vt Coss. Praet. Trib. pl. quibus eorum videretur, ad populum plebemue referrent.* Confirmatur idem exemplis SCtorum, sub libera republica de iure priuato constituentium, qualia fuerunt, ne de seruis in dominum quaestio haberetur: ne ad libertatem proclamare liceret ei, qui maior XX annis pretii participandi causa venundari se passus esset: vt centesima perpetuo foenore ducerentur, hoc est, sine anatocismo penderent. vid. *BACH Hist. Iur. Rom. l. 2, c. 2, sect. 2.*

§. XXIII.

IUS civile etiam in rebus iudicatis constituisse, auctor *Res iudic. est cic. Top. c. 5.* Hoc nomine veniunt decisiones con-
trouerfiarum de iure, per sententiam iudicis factae, quae,
si diuturno temporis lapsu in eandem sententiam factae
D sunt

sunt, ipso vsu fori, licet expressis legum praescriptis non nitantur, tandem eam auctoritatem consequuntur, vt pro iure habeantur, et in similibus casibus similiter iudicetur. Hac ratione apud Romanos peculiarem iuris speciem enatam esse, docemur allegato Ciceronis testimonio, cumque in iudiciis centumviralibus, eodem teste, *de Orat. I, 38*, rerum innumerabilium iura versarentur, res iudicatas potissimum decisionibus centumvirorum constituisse credibile est. A disputatione fori res iudicatas, mea quidem sententia, discernendas esse, supra monui, nec obstare quicquam puto, quominus species peculiare iuris ciuilis habeantur, et forte in inuestigandis originibus iurium, maior, quam fieri solet, habenda esset ratio rerum apud centumuiros iudicatarum.

§. XXIV.

Mos maiorum.

OBTINEBANT apud Romanos multa, quae ex more maiorum deriuabant, hinc mos maiorum in partibus iuris ciuilis numeratur *Top. c. 5*. Morum appellatione videntur venire consuetudines et iura, quae non ex XII tabulis, nec ex alia quadam parte iuris ciuilis descendebant, sed vel vetustiore originem habebant, vel contra ius scriptum consensu vtentium recepta erant. Sic ex XII Tab. vindicia in re atque in loco praesenti apud praetorem fiebat. Sed postquam praetores proficisci vindiciarum dicendarum causa in longinquas res grauabantur, institutum est contra XII tabulas, tacito consensu, vt litigantes non in iure apud praetorem manum confererent, sed ex iure manum confertum vocarent *GELL. XX, 10*. Hoc cum ageretur, vis ac deductio moribus fieri dicebatur. Ita aliquoties loquitur *c. c. pro Caecin*. Deinde, quae ex institutis regis obseruabantur, moribus potius, quam legibus tribui placuit, ne aliqua regum auctoritas superesse

esse videretur. Hinc supplicium parricidarum, quod vi-
 ui culeo insuti sunt, a maioribus excogitatum dicitur *c. i. c.*
pro Rosc. Amer. c. 25, eademque poena mori maiorum tri-
 buntur in *l. 9. D. de L. Pomp. de Parric.* repertor enim hu-
 ius supplicii fuerat rex Tarquinius, *VAL. MAX I, 1, 13*, et
 ab eo desumptum est exemplum parricidis illud irrogandi.
 Hinc etiam ius patriae potestatis moribus receptum dici-
 tur, quod enim tantum illud erat, ut nulli alii homines
 talem in liberos haberent potestatem, a Romulo origi-
 nem habebat. cf. *EV. OTTO praef. ad tom. IV. Thes. Iur.*
Rom. pag. 13. edit. II.

PERIODVS III.

IURISPRVDENTIAE ROMANAE SVB IMPERATORIBVS.

SECTIO I.

AB AVGVSTO AD HADRIANVM

§. I.

LIBERTATEM reipublicae Romanae, qua manente sus- Oppressio
 fragiis S. P. Q. R. summa rerum administrabatur, con- libertatis.
 uellere coeperant seditiones Tib. et Caii Gracchorum, a
 quibus initium in vrbe Roma ciuilibus sanguinis gladiatorum
 que impunitatis fuit. *VELL. PAT. II, 3*. Grauius eandem
 concutiebatur bellam ciuilem, quo inter se confligebantur
 Marius, Cinna et Sylla, urbem certatim infestis armis
 occupantes, et crudeliter in ciues saeuientes: ex quo,
 cum tandem superior discessisset Sylla, per 120 annos
 omisam dictaturam arripuit, et primus exemplum pro-
 scriptionis inuenit. *Id. II, 28*. Sequebatur triumuiratus

D 2

Crassi,

Crassi, Pompeii et Caesaris, ea lege conciliatus, ne quid ageretur in republica quod displicuisset vlli e tribus. SVET. *Caes. c. 19.* Hac societate morte Crassi dissoluta, Pompeio autem post principatus aemulationem in bellum erumpentem, ex Italia fugato et occiso, Caesar solus rerum potitus est. Tunc vero non honores modo nimios recepit, vt continuum consulatum, perpetuam dictaturam, praefecturamque morum, insuper praenomen Imperatoris, cognomen patris patriae, statuum inter reges, sed et ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est, dixitque, nihil esse rempublicam, appellationem modo sine corpore et specie. SVET. *Caes. c. 76, 77.* Tanto supercilio cum odium publicum incurrisset, et multis plagis in curia confossus esset, triumviratum reipublicae constituendae, qui dicebatur, inibant M. Antonius, M. Lepidus et Caesar Octavianus. Ex his Lepido paullo post potestate omni priuato, Octavianus tantum cum Antonio per duodecim fere annos rempublicam tenebat. Orto autem etiam inter hos bello, pugna ad Actium, qua ab Antonio victoriam reportabat Octavianus, triumviratui et libertati reipublicae finem afferebat.

§. II.

Lex re-
gia.

STATIM post oppressum Antonium de reddenda republica cogitabat Octavianus, sed Maecenate suatore atque impulsore ne id faceret, ipsoque intelligente rempublicam plurium arbitrio temere committi, in retinenda perseuerabat. SVET. *Aug. c. 28.* Senatus populusque fauebat translationi imperii in Octavianum. Cum enim, teste DION. *lib. 53.* habuisset orationem in senatu, se velle deponere summum imperium, senatusque obsecrasset vt vellent iterum suscipere, confirmabatur ei a senatu populoque, et hoc pacto omne populi senatusque imperium

um in Augustum translatum est. Totam illam controuersiam de lege regia fufe discutit, eiusque existentiam ab obiectionibus vindicat HUBER. in *Digress. l. I, c. 16 sqq.* Gradus per quos ad summum fastigium ascendit, sequenti modo se exceperunt. A. V. 727 in septimo consulatu, ex Manucii Planci sententia, nomen Augusti ei datum est, quo tributo, omne imperium ei collatum est, senatusque in eius acta iurauit. A. V. 730 legibus solutus est, et anno 735 potestas ei concessa est emendandi omnia pro arbitrio, et quas vellet leges ferendi. Formula illa imperii in Augustum translata, quae tum decreto illo primario, quo summum imperium ei confirmatum, et nomen Augusti datum fuit constituta, tum accessionibus quibusdam successiue aucta est, seculo II dicta est Lex regia in *l. 1. D. de Constit. princ.* Vocatur etiam Lex imperii, *l. 3. C. de testam. et quemadm.* Reperebatur in successoribus ad imperium accedentibus, exstatque hodie Romae in Capitolio tabula aenea, exhibens fragmentum legis de imperio Vespasiani, ex quo ipsa capita legis regiae perspicimus. De eo vid. HUBER. *l. c. cap. 31 sqq.* et Ven. ERNESTI *Excurs. II, ad Tacit.*

§. III.

MUTATIO formae reipublicae plerumque parit simulationes et sollicitudines, igitur Augustus simulacra veteris libertatis populo callide praebat, ne rempublicam mutatam sentiret. Ne potestate insolita videretur, recipiebat honores dudum in rempublicam introductos, tribuniciam potestatem, sed perpetuam, morum regimen aequae perpetuum, proconsulatum, pontificatum maximum. Dictaturam magna vi offerente populo, deprecatus est: domini appellationem vt maledictum et opprobrium semper exhorruit. SVET. *Aug. c. 52.* Veterum

D. 3

rum magistratum nomina, honores, commoda relinquerebat, sed vi ac potestate eos destituebat. Consulum auctoritatem imminuebat, creando plures in eundem annum, unde discrimen consulum *ordinariorum* et *suffectorum*. Praetorum numerum augebat, iurisdictionis eorum parte maxima in praefectum vrbi, qui Caesaris magistratus erat, transcripta. Censores et tribunos plebis creabat, sed potestate pristina spoliatus. Habebantur plane sub Caesare et Augusto comitia populi, sed minus quam olim libera, nam potissima principis arbitrio, quaedam studiis tribuum fiebant. TACIT. *Ann. I, 15*. Ratio ipsa comitorum, num sub utroque fuerit eadem, ambigam habet disceptationem. Caesar *comitia cum populo partitus est*, ut de numero candidatorum, pro parte dimidia pronunciarentur quos populus vellet: pro altera parte, quos ipse edidisset. SVET. *Caes. c. 41*. De Augusto idem scribit *c. 40*. *Comitorum pristinum ius reduxit*. Per pristinum ius intelligi vult LIPS. *Exc. ad Tacit. Ann. I, 15*, non vetus illud quod integra libertate, sed quod a Iulio institutum erat, prouocans ad locum *Dion. lib. 53*, quo scribit, Augustum quosdam futuros magistratus designasse, alios populo eligendos permisisse. Sed modum, quem Augustus secutus est, plenius exponit SVET. *Aug. c. 56*. *Quoties magistratum comitiis interesset, tribus eum candidatis suis circumibat, supplicabatque more solenni*. Igitur Augustus candidatos quidem designauit eligendos, sed eatenus tantum, ut populi beneficio honores consequerentur, adeoque liberiora fuerunt comitia, et ad pristinum ius propius accefferunt quam sub Iulio. Credo itaque, non satis recte se habere, quae de comitiis sub Augusto tradit VACH, *Hist. Iur. l. 3, c. 1. sect. I, §. 13 et 16*.

§. IV.

SERVABAT Augustus porro speciem libertatis etiam in eo, quod leges, quibus ad rempublicam rectius constituendam opus erat, ad populum ferebat, et in comitiis iuberi sinebat. Quae ab ipso latae sunt, legum Iuliarum nomine veniunt, aliae a consulibus denominantur. Magni existimabat Augustus, a colluione seruilis sanguinis incorruptum seruare populum. SVET. c. 40. hinc manumittendi licentia coercebatur duabus legibus Aelia Sentia et Fufia Caninia. Sciebat ciues abhorreere a iustis nuptiis, igitur A. V. 736 ferebatur lex Iulia de adulteriis et de pudicitia. Eam mox insequabatur lex Iulia de maritandis ordinibus, sed tum quidem prae tumultu recusantium eam perferre non poterat. Pertulit tamen postea, A. V. 757, adempta lenitate parte poenarum, et vacatione triennii data, auctisque praemiis. SVET. c. 34. Vacationem triennii explicat SCHVLTING. ad Vlp. tit. 14. de tempore a quo lex vim suam exfereret. Post Iulias rogationes, A. V. 762 diligentius sancita est lex Papia Poppaea, incitandis coelibum poenis et augendo aerario. TACIT. Ann. III, 25, ob multiplicem usum quem habet in iurisprudencia Romana, IULIANO I. G. HEINECCI COMMENTARIO illustrata. Plures aliae leges Iuliae ex iure nostro sunt notissimae, de ambitu, de annona, de peculatu, sacrilegiis et residuis, de vi publica et priuata, lex maiestatis, iudiciorum publicorum et priuatorum, omnes Augusto adscribendae, licet aliqui dissentiant. Praetermitto leges alias tum Iulias, tum aliorum.

§. V.

QUAMDIU Augustus imperabat, etsi potissima arbi- Scta.
trio principis, quaedam tamen studiis tribuum siebant
Tibe.

Tiberio ad principatum euecto, e campo comitia ad patres translata sunt, TACIT. *Ann. I, 15*, et populi iura senatui acceuerunt. Si locum hunc curatius inspicimus, comitia magistratuum a Tiberio ad patres translata esse, satis inde manifestum sit, et ex eo tempore expers suffragiorum populus fuisse intelligitur. Sed num idem dicendum sit de comitiis legum, dubitari posse arbitror. Lata est imperante Tiberio, A. V. 772 lex Iunia Norbana, de conditione manumissorum, et A. V. 777 lex Visellia, ne libertini honores et dignitates assequerentur, *l. vn. C. ad l. Visell.* latae et postea sic appellatae leges, quod indicare videtur, comitia legum ferius defuisse, nec ab hac sententia alieni, qui dicis caussa leges adhuc in comitiis rogatas concedunt. Frequentiora tamen quam leges esse coepisse senatusconsulta, eaque ad orationem vel a principe habitam, vel a quaestore candidato recitatam, nec non ad epistolam a principe missam facta esse, abunde ab aliis demonstratum est. Sub Nerone consules relationem incipere non ausi ignaro principe TACIT. *Ann. XIII, 26.* Ordinationem comitorum, quae primum principalium Tiberii operum fuit, manu sua scriptam Augustum reliquisse, tradit VELL. PAT. II, 124. De comitiis consularibus, quomodo a Tiberio habita sint, nihil firmare audeat TAC. *Ann. I, c. ult.* Vitellius Caesar comitia consulum cum candidatis civiliter celebravit. *ID. Hist. II, 91.* hoc est, cum candidatis circumiens et prensans patres. vid. GRONOV. *in not.* Senatusconsulta, hoc interuallo facta, recenset BACH. *Hist. Iur. l. 3, c. 1. sect. 3.*

§. VI.

Constitu-
tiones
principum.

POTESTATE omni per legem regiam principi et in principem a populo concessa, orta est noua species iuris ciuillis, vt, quod principi placebat, siue per epistolam

et

et subscriptionem statueret, siue cognoscens decerneret, siue de plano interlocutus esset, siue edicto praecepisset, legis haberet vigorem. Haec sunt quae Constitutiones appellantur. *l. 1, §. 1. D. de Const. princ.* Diuiduntur constitutiones in Rescripta, Decreta, Edicta et Mandata *tot. tit. C. de Mandat. princip.* Rescripta fiebant vel ad libellos priuatorum, vel ad relationes magistratum, vel ad desideria vniuersitatum, hinc ius vniuersale non faciebant. Decreta decidebant controuersias caussa cognita, hinc inter partes tantum ius faciebant. Edicta principum erant constitutiones, quibus motu proprio aliquid praecipiebant quod omnes teneret. Confirmabantur illa aliquando SCtis, vt ad leges generaliter constitutas eo propius accederent, cum aequum visum esset senatum vice populi consuli, saepe vero etiam, et tandem indubitate ex sola principis voluntate vim habuerunt. In constituendo iure solebant principes iurisperitos in consilium adhibere, et hi vicissim ius e constitutionibus principum repetere, quod e Digestorum libris satis notum est.

§. VII.

IVRISCONSULTORVM sub libera republica magna Studia fuerat dignatio, magna in iudiciis auctoritas, responsa e-
 nim eorum valebant velut oracula ciuitatis, et sub prin-
 cipatu multum intererat vt iudicia principatui velificaren-
 tur. Viuebant sub Augusto duo decora pacis, Ateius
 Capito, et Antistius Labeo, animis et studiis valde dissi-
 miles. Labeo incorrupta libertate, et ob id fama cele-
 bratior. Capitonis obsequium dominantibus magis proba-
 batur. TACIT. *Ann. III, 75.* De Labeone scribit Capi-
 to apud GELL. *XIII, 12.* *Agitabat hominem libertas quae-
 dam nimia atque vecors, usque eo, vt diuo Augusto iam*
 E *prin-*

principe et rempublicam obtinente, ratum tamen pensamque nihil haberet, nisi quod iustum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset. Capito contra adeo seruilis ingenii erat, vt, cum L. Ennium, equitem Romanum, maiestatis postulatam, recipi inter reos Tiberius Caesar vetuisset, palam id aspernaretur Capito, quasi per libertatem. TACIT. *Ann. III, 70.* Pro diuersitate studiorum in diuersa apud Augustum erant gratia. Capitoni consulatum accelerauerat Augustus, vt Labeonem dignatione eius magistratus anteiret, TACIT. *l. c. c. 75.* Labeo postea, cum offerretur ei ab Augusto consulatus, noluit honorem suscipere. *l. 2, §. 47. D. de O. I.* Hae dissensiones ad ius publicum pertinebant.

§. VIII.

Respon-
sa
pruden-
tium.

CVM itaque ante Augusti tempora, qui fiduciam studiorum suorum habebant, consulentibus responderent, rationem hanc mutabat Augustus, constituendo vt ex eius auctoritate responderent, et ex illo tempore ius respondendi peti pro beneficio coepit. Cum olim ICI aut scriberent iudicibus absentibus, aut testarentur praesentibus, ex nouo instituto responsa signata dabant, et publice primus scripsit Masurius Sabinus. *l. 2, §. 47. de O. I.* Potestatis respondendi a Caesare petendae ratio erat, vt maior iuris auctoritas haberetur, §. *cit.* seu vt iudicibus recedere a responso non liceret, §. *8. l. de I. N. G. et C.* quod cum verum esse omnes fateantur, non est cur disputetur, num veram rationem reddiderit Pomponius. Quod vero alii verius esse dicunt, Augustum id egisse, vt ICTorum opera ad inflectendas ad nouum statum leges, et ad euertendum regnum praeroris vteretur, adeo diuersum non est a ratione Pomponii, vt potius per auctoritatem responsis datam id ipsum consequeretur, vt leges

te

et iudicia nouo statui accommodaret. Per constitutionem Valentimiani III. in *l. vn. C. Theod. de resp. prud.* quinque Ictorum scriptis auctoritas legum data est.

§. IX.

DISSIDEBANT Capito atque Labeo inter se etiam *Sectae* in doctrina iuris priuati. Capito in his, quae ei tradita fuerant, perseuerabat. Labeo ingenii qualitate et fiducia doctrinae, qui et in ceteris sapientiae operam dederat, plurima innouare instituit, hinc diuersas sectas fecerunt. *l. 2, §. 47 de O. I.* Sectae nomen demum acceperunt a discipulis, Sabino et Cassio, qui Capitonis, et Proculo, qui Labeonis castra sequebatur. Ex dissensionibus oriuntur sectae, si plures eandem doctrinam constanter amplectuntur et defendunt. Operam dederunt viri eruditi, ut causas dissensionum inuestigarent, et ad certa capita reducerent, et in eo quidem conueniunt, sectam alteram aequitatis studiosam magis, alteram stricti iuris tenacem fuisse, in applicatione vero contrariis sententiis inter se pugnant. conf. III. I. F. EISENHART in *Hist. iur. litter. C. III, §. 33, et C. XXV*, et auctores ab ipso allegati.

PERIODVS III.

IVRISPRUDENTIAE ROMANAE
SVB IMPERATORIBVS

SECTIO II.

AB HADRIANO AD CONSTANTINVM M.

§. I.

MERVIT Hadrianus Imperator, iurisprudentiam Romanam in nouam formam redigendo, nouumque Hadriani decus in forum Romanum inuehendo, ut aetas eius, ab

historiae scriptoribus, ad nouam fatorum iurisprudentiae epocham constituendam insignis habeatur. Regnum fo-
rense praetorum sub libera republica solutius fuerat,
quam ut iurisdictioni caste integreque exercendae attem-
peratum fuisset. Ius honorarium annuis non solum muta-
tionibus fuerat obnoxium, sed etiam iidem praetores
ex annuis suis edictis non perpetuo ius dicebant. Non
ita septi erant legibus, ut non potuissent multa ad gratiam
et odium referre. Antecessores Hadriani rem, quo
prius fuerat loco, reliquerant, nihil igitur sectione
precedente de iure honorario peculiariter commemorandum
habui. Hadrianus demum, labem inueteratam sanaturus,
ius incertum ipsamque iurisdictionem ad certam
perpetuamque formulam adstricturus, fundum ipsum iuris-
prudentiae innouauit, et ICtis nouum quasi corpus
iuris tradidit, quod commentariis suis illustrarent, quo
factum ut ab eius aeuo facies iurisprudentiae Romanae
multum immutata sit.

§. II.

Incre-
menta
princi-
patus.

IVRA principatus hoc temporis interuallo magis
magisque illustrata sunt. Senatusconsulta, quae usque ad
Alexandrum Seuerum adhuc frequentata sunt, postea rari-
us fieri coeperunt. Eo frequentiores emanarunt prin-
cipum constitutiones, quia sine ambagibus imperare iam
licebat assuetis dominationi ciuibus. *Sciendum etiam*, mo-
nente H V B. *Digress. l. I, c. 22, §. 1, cum principes in conden-
dis legibus auctoritatem senatus adhibuisse dicuntur, id fieri
solum quoties pars aliqua iuris vetusti abroganda, vel noui
aliquid maioris momenti introducendum erat, qualia fuerunt
SCta Macedonianum, Velleianum, Trebellianum, Orphiti-
anum, aliaque id genus multa.* His igitur casibus excep-
tis, principes pro lubitu suo, sine SCtis de iure consti-
tue-

auerunt. Inprimis vero iuris auctoritatem eleuauit frequens rescriptorum usus, qui tantus esse coepit, ut pleuraque non legibus, non SCtis, sed rescriptis agerentur, quam ob rem Macrinus Imperator, iuris religiosissimus et amantissimus statuerat, omnia rescripta veterum principum tollere, ut iure, non rescriptis ageretur. IAC. GOTHOFR. *Diatr. de Cenotaphio pag. 13.* Eorum tamen aequitatem defendit SCHVLTING. *Diff. pro rescriptis Imp.* quam inspicere nondum mihi licuit.

§. III.

PVLCHERRIMUM Hadriani opus, quo utilissimam Edictum iurisprudentiae operam nauauit, est, quod varietati et perpetu- incertitudini iuris atque iurisdictionis, quae ex diuersitate edictorum annuorum oriebatur, mederi studens, edictum perpetuum componi curauit, ad cuius normam, tanquam ad certam perpetuamque iurisdictionis legem praetores in iure dicundo adstringerentur, et a qua ipsis recedere non liceret. Compositionem edicti perpetui ad curam suam reuocasse videtur Hadrianus, quod dissidia sequearum pepererant edicta contraria, exercitium iurisdictionis turbantia; et quia ipse moris prisci erat amantissimus, Sabiniani autem in traditis perseverabant. Dedit hoc negotium Saluio Iuliano, secta Sabiniano, opusque absolutum SCto firmatum est, vnde *lex et ius perpetuum* passim dicitur. Collectum est ex praetorum edictis, quae tum extabant, ita tamen, ut quaedam omissa, alia addita, alia immutata esse, exemplis in medium allatis dudum probauerint eruditi. vid. HEINECC. *Histor. Edictor. L. II, c. 2, §. 6 ff.* et *prooem. edicti perpet. not. g.* Ab hoc tempore desierunt edicta annua.

§. IV.

Fons al-
ter iuris.

EDICTVM perpetuum, cum plenissimum robur le-
gum accepisset, fiebat fons praecipuus, ex quo iuris di-
sciplinam haurirent qui iuri operam dabant, cum antea a
praetoris edicto eandem haurire soliti fuerant. c. i. c. *de*
Leg. 1, §. ICTi commentariis perpetuis edictum illustra-
bant, et in libris scribendis ordinem edicti perpetui se-
quebantur, l. 2. *D. de fiat. bon.* ad cuius etiam formam
reliquam et distributionem libros suos accommodabant.
Ipse Iustinianus, vt Digestorum corpus ad imitationem
edicti perpetui conficeretur iubebat in l. 1. §. 5. *C. de vet.*
iur. enucl. adeoque ad iurisprudentiae vniuersae constitu-
tionem vim maximam habuit edictum perpetuum. Artu-
lisse porro creditur iurisprudentiae eam utilitatem, vt
controversiae sectarum sopirentur, et ICTi conciliandis
discordantibus sententiis studerent, vnde nouum eorum
extitit genus, qui ICTi Herciscundi et Miscelliones ap-
pellantur. In eorum numero fuit *Caius*, primus concin-
nator Institutionum, quae tantae auctoritatis fuerunt, vt
ab Antecessoribus in scholis explicarentur, et omnium
fere manibus traditae, aestum disputandi minuerent.

§. V.

Auctori-
tas pru-
dentium.

IURISCONSULTORVM huius temporis, vt ob sci-
entiam magna est celebritas, ita eorundem in republica
spectata fuit dignitas. Imperatores eos in consilio habu-
erunt, et rescripta principum fere nil fuere aliud quam
responsa ICTorum ad libellos principi oblatos. Manse-
runt in possessione gratiae et auctoritatis vsque ad Ale-
xandrum Seuerum, post cuius tempora principes consi-
liis ICTorum vti desierunt, eorumque oracula obmutue-
runt. Non approbat Hadrianus institutum Augusti, vt
ius respondendi pro beneficio peteretur, sed visis praec-
toris,

coriis, id sibi experentibus, rescribat: *si quis fiduciam sui haberet, delectari se, populo ad respondendum se praepararet. l. 2, §. 47 de O. T.* Ex responsis Ictorum qui sub Imperatoribus floruerunt, post habitis anterioribus, vno alteroue excepto, pandectas collegit Tribonianus, quem idcirco non culpandum esse, oratione auspicali docuit *Schultingius*, quae Iurispr. Anteiustinianae subiecta est.

PERIODVS III.

IVRISPRVDENTIAE ROMANAE

SVB IMPERATORIBVS.

SECTIO III.

A CONSTANTINO M. AD IVSTINIANVM.

§. I.

ANTIQUAE Romae iura ac priuilegia vehementer concutiebatur Constantinus M. condendo nouam Romam, eamque, praeter sedem imperii illuc translata, senatu et aequalibus cum antiqua Roma priuilegiis honorando. Iam itaque ipsa illa potestatis umbra, quae senatui populo adhuc reliqua fuerat, penitus euanescebat, cum non amplius imperaret, sed leges aliunde acciperet. Consulatus ita disungebatur, vt alter consul esset Romae, alter Constantinopoli, ne integrum antiquae Romae esset, ad pristinam regiminis formam denuo aspirare. Senatus nouae Romae, ipsa sua constitutione officiebat auctoritati senatus urbis, eumque admonebat, potestatem integram in parte dimidia non residere. Nullum itaque superest eorum argumentorum de quibus sectio I et II ob iuris pristini reliquias sub imperatoribus praecipendum erat, sed

Sedes imperii mutata.

sed omnia redeunt ad differendum de constitutionibus principum, et quae illis acciderunt.

§. II.

Collecti-
ones con-
stitutio-
num.

CONSTITVTIONES principum sensim paullatim-
que factae erant potissima pars iuris ciuilis, quo maio-
rem enim principes potestatem sibi arrogarunt, eo mag-
is frequentate sunt constitutiones. Continebant illae ius
nouissimum, quod in omni negotiorum publicorum et
priuatorum administratione sequendum erat, ideoque
multorum commoditatibus confulebatur, si in codicem
aliquem collectae exstarent. Opera hac in se suscepta ce-
lebritatem nominis adepti sunt duo Icti, Gregorius et
Hermogenianus, collectiones suas Codicis nomine indi-
gitantes, qui ab auctoribus, priuato studio illos colligen-
tibus, Gregorianus et Hermogenianus denominantur.
Non dubitatur tamen, vtrumque Codicem, ipsorum im-
peratorum consensu, auctoritatem in foro et iudiciis ob-
tinuisse. Quia Iustinianus omnem ipsis auctoritatem,
quam in iudiciis tenuerant, abrogauit, non integri ad nos
peruenerunt, sed fragmenta tantum eorum, quae notis
illustrata A. SCHVLTING *Iurisprudentiae Ante Iustinia-
nae* inseruit.

§. III.

Codex
Gregori-
anus.

GREGORIUS, vt vulgo appellatur, vel potius Gre-
gorianus, hoc enim nomine citatur in *Collat. Mos. et Rom.
leg. tit. 1, §. 8 seqq.* alibique, antiquior collector constitu-
tionum videtur, quia, vbi codices citantur, priore loco
ponitur Gregorianus. *Constit. de nou. cod. fac. pr. et de Iu-
stin. cod. confirm. §. 1.* Complexus est codice suo consti-
tutiones imperatorum ab Hadriano ad Diocletianum et
Maximianum vsque, vnde sub illis vixisse videtur, et for-
te

te viuendo non attingit tempus illud, quo Constantinus M. imperium solus adeptus est: certe non erit Gregorius ille, qui sub Constantino M. A. C. 336 fuit Praefectus praetorio, ad quem missae sunt *l. 3. C. Tb. de annon. et trib. l. 2. ib. de contrab. emt.* cum et nominibus differant. Orsus videtur ab Hadriano, quia ille nouae cuiusdam iurisprudentiae auctor extitit, condito edicto perpetuo; et in constitutionibus colligendis eo respexisse, vt iudicibus et caussarum patronis opera hac nauata facilius innotesceret, quomodo constitutiones principum varia Edicti capita ininterpretarentur, supplerent, corrigerent, adiuuarent, mutarent. Hoc si ita se habuit, minus certum est, causam collectionis faciendae vel continuandae fuisse, vt veteris iurisprudentiae gentilitiae effigies conseruaretur, quae sub Christianis imperatoribus passim nouis legibus immutabatur, quod in re obscura sentit IAC. GOTHOFRED. *in prol. ad C. Theod. c. 1.*

§. IV.

FRAGMENTA Codicis Hermogeniani quae super-Codex sunt, exhibent constitutiones Imperatorum Diocletiani Hermogenianus et Maximiani, praeter tres primas, quarum inscriptio Hermogenianus non videtur sincera. Vtrique collectori eandem epocham fuisse propositam, et eorundem imperatorum constitutiones in vtroque codice positas fuisse, parum probabiliter opinatus est IAC. GOTHOFRED. *in proleg. ad C. Theod. c. 2.* cui enim bono id eodem tempore factum fuisset? Verius videtur, Hermogenianum codicis Gregoriani supplementum edidisse, et constitutiones recentiores adiecisse, quamuis simul concedendum sit, aliquas eorundem principum constitutiones in vtroque codice extitisse, v. c. tit. de nuptiis, quod forte indicat repetitam promulgationem, differunt enim dies et mensis et

MILIA

F

Coff

Coff. Vixit Hermogenianus sub Constantino M. eiusque liberis, meminit enim in *l. 17. D. de minor. prohibitae appellationis a praefectis praetorio*, quod Constantinus M. in *l. 16. C. Tb. de appell.* constituit. Aliud exemplum iuris a Constantino M. vel ab eius liberis introducti, quod ab Hermogeniano memoratur, est in *l. 23. D. de manumiss. vindict.* collata cum *l. 1. C. de formul. et impetrat. act. sublat.* Hermogenianus, compilator Codicis, idem censendus est cum auctore Epitomarum iuris. De his codicibus eorumque collectoribus, praeter cit. IAC. GOTHOFK. in *proleg. Cod. Theodos.* vid. A. SCHVLTING ad *tit. 1. Cod. Gregor. in Iurispr. Ante Iust.*

§. V.

Codex
Theodo-
sianus.

AD imitationem horum codicum, constitutiones fere decem principum Christianorum a Constantini M. temporibus, publico iussu Theodosii Iunioris, per octo viros nobiles exploratae fidei et famosae doctrinae, in codicem collectae sunt, qui A. C. 438 promulgatus, et ab Imperatoris nomine codex Theodosianus dictus est. Animaduertat imperator, scientiam iuris suo aevo valde collapsam, eiusque rei causas deprehenderat copiam immensam librorum, actionum diuersitatem et molem constitutionum diualium, quae sui notitiam humanis ingenis intercluserit. Iubebat itaque codicem constitutionum ea ratione confici, vt compendio breuitatis lumen legibus daretur, eumque sic confirmabat, vt post Cal. Ian. nulli liceret ad forum ius principale deferre, nisi ex suo codice. Haec tamen sanctio tantum intelligenda viderur de constitutionibus imperatorum Christianorum, in codicem Theodosianum non relatis, non vero extendenda ad codices anteriores, Gregorianum et Hermogenianum, quos potius continuauit Theodosius, et ex quibus adhuc

adhuc Iustinianus constitutiones quasdam hausit. Eundem missum esse in Occidentem, facile colligimus ex *Nov. Theod. II*, quae docet constitutiones nouellas ad Valentinianum III transmissas, vt earum vis etiam in occidentis partibus inciperet obseruari. Promulgatum autem esse, argumento est *Nov. 13. Valent.* qua nouellas Theodosii ad se transmissas confirmat; addita ratione: *vt sicuti vterque orbis indiuiduis ordinationibus regitur, iisdem quoque legibus temperetur.* Persequitur codex Theodosianus quinque libris prioribus ius priuatum, reliquis ius publicum. Plura de eo tenenda discutit I. GOTHOFR. in *proleg.*

§. VI.

MVLTA prouincias imperii Occidentalis seculo V ^{Edictum} occupauerant gentes, barbarae dictae, sed non ita barbarae ^{Theodo-} vt non intelligerent, ius ciuile populi Romani rectius esse se constitutum, quam quo ipsi inter se utebantur. Quod vulgo dicitur, victores ea humanitate vsos in deuictos Romanos, vt eis vsum iuris Romani permitterent, videtur latius patere, certe quorundam respectu, vt ipsi leges Romanas plane adoptarent, iuraque sua ad sanctiones iuris Romani inflecterent. Italiam subegerant Ostrogothi. Theodoricus rex subditis suis Gothis et Romanis promulgabat Edictum, centum et quinquaginta quatuor capitibus constans, quod totum ferme ex legibus Theodosianis collectum erat, vnde etiam Gelasius Papa, apud ^{GRATIAN.} *c. 12. dist. 10* regi Theodorico scribit, quod leges Romanorum principum in negotiis hominum custodiendas esse praeciperit: ipsique reges professi sunt, se delectari legibus Romanis viuere. vid. GOTHOFR. *proleg. C. Theod. c. 3.* Haec sunt eiusmodi, vt Gothos in Italia legibus Romanorum potius se subiecisse, quam eas suis moribus attemperasse appareat.

F 2

§. VII

§. VI.

Breuiarium Alarici.

PVRO idem consilium fuisse Alarico, Visigothorum regi in Gallia, cum iuberet novum iuris corpus, provincis sibi subiectis promulgandum, confici, quod Breuiarii legum Romanarum appellatione venit. Collectum illud ex codicibus tribus Gregoriano, Hermogeniano et Theodosiano Nouellisque, ex Cuii institutionibus, Pauli receptis sententiis et Papiniani libris. Excerpta ex Ulpiano idem contiauisse, non ita certum videtur SCHULTING. *in not. 1.* Tam operosa industria, in iure Romano compilando collocata, magis arguere videtur propositum introducendi ius Romanum apud Gothos, quam flectendi Romanos ad mores Gothorum, atque hanc gloriam libenter vindico praestantiae iurisprudenciae Romanae. Verum est, adiectas esse passim interpretationes Gothicas, menti legum haud raro parum consonas, sed nouimus etiam ex Commonitorio, scopum fuisse, vt, quod in legibus videbatur iniquum, corrigeretur, et omnis legum Romanarum et antiqui iuris obscuritas, in lucem intelligentiae melioris deducta resplenderet, inde vero non conficitur, Alaricum Romanos ad Gothorum mores trahere voluisse. Compositum est Breuiarium per Goiaricum comitem, non vero per Anianum, qui tantum exemplaria edidit, hoc est subscriptione sua muniuir, vt authentica haberentur. Dissentit SCHULTING. *in praefat. Iurispr. Ante Iust.* sed accuratiores ei non concedunt. Publicabatur Breuiarium addita sanctione, vt iuxta eius seriem causae deciderentur, nec aliud liceret aut de legibus aut de iure in disceptationem proponere. Tulit haec collectio apud scriptores sequentium temporum nomen Corporis Theodosiani, legis Theodosianae, legis Romanae, illique debemus, quod deperditis ICorum libris et genuinis principum constitutionibus,

nibus, reliquiae tamen vetusti iuris ciuili ad nos perueniunt.

§. VIII.

ETIAM apud Burgundiones ius Romanum publicam Responſi auctoritatem nactum eſſe, perſuadet Liber reſponſorum Papiani, ſi is fuit e Burgundionibus, quod fere conuenit, quia ordo titulorum, in quos diſtributus eſt, legi Burgundionum plerumque reſpondet: quamquam plane ſunt qui exiſtimant, inſcriptionem libri deberi imperitiſ librariis, ob fragmentum aliquod Papiniani, quod primum locum occupabat, toti libro titulum praefigentibus. Tempore Gundebaldi reſponſorum librum eſſe conſignatum, verius forte quam quod iuſſu eius ſcriptus ſit; ita enim eſt compoſitus, vt compiler ad interrogationes Comitum cuiuſdam reſpondere videatur, quid in cauſarum litiuſque iudiciis tenendum ſit ſecundum praefcripta iuris Romani, additiſ illiſ, quae per leges gentiſ ſuae ſpecialiſ definiſ erant. Sic tit. 2. legitur: *Nihil euidenter lex Romana conſtituit: Dominuſ noſter ſtatuit obſeruari.* Et in fine tit. *Hoc ex praefcripto Domini regiſ conuenit obſeruari.* Obtinuit itaque apud Burgundioneſ vt duaſ haberent leges, Gundobaldicam, moribuſ patriſ inhaerentem, et Romanam, in uſum prouincialiuſ, ſicuti etiam Franci duaſ habebant leges, Romanam atque Salicam. Patet hinc, vtramque gentem non ita conceſſiſſe in leges Romanorum vt Gothi fecerant, ſed tantum permiſiſſe vt illiſ viuere liceret.

§. IX.

PERDVCTA nunc eſt tractatio mea ad illuſ tempa Conſtitutiſ articuluſ, quo vniuerſae iuriſprudentiae Romanae ſo. magnam mutationem attulit, nouuſque ſplendorem conciliauit Juſtinianuſ Imperator, capto pulcherrimo

consilio, omne ius Romanum, tot voluminibus prudentium subtiliter discussum, tot constitutionibus principum aliter atque aliter sancitum, in decorum ordinem redigendi, et ad caussarum forensium legitimam decisionem aptandi. Opus hoc ita perfecit, ut post longum seculorum decursum gentes cultissimae non aliud perfectius agnoscant legum civilium systema, ideoque in foris suis constanti illud usu seruent. Quae ad illud pertinent, scitu maxime sunt necessaria, sed nimis prolixum foret, campum huic patentissimum ingredi, et Iustiniani labores, reliquaue iurisprudentiae, quae ab eo appellatur, fata persequi. Hac quidem vice intra terminum, quem iam attigi, me contineo. Quia tamen in historia iuris haecenus exposita, commode enarrari non potuit, qua ratione tandem ars in iurisprudentiam illata, id autem inde euenit, quod Iurisconsulti animum ad philosophiam appulerunt, necesse esse arbitror, ut, quae hac de re praecipue notanda sunt subiiciam.

MANTISSA.
DE PHILOSOPHIA A IURECONSVLTIS
AFFECTATA.

§. I.

Philosophia Romanae ex-
osa.

Non potest plene absoluta, nec satis elimata censeri tractatio de iure priuato populi Romani, nisi etiam dicatur de eo quod gloriatur Vlpian. in *l. 1. D. de I. et I. Iureconsultos affectasse philosophiam*: nam non solum ad perfectiorem iuris Romani constitutionem luculentae accessiones inde factae sunt, sed etiam principia quaedam iuris, et haud pauca eius dogmata manarunt a philosopha Ictorum sententia, quae, nisi de hac constet, recte diu-

diudicari nequeunt. Sero autem apud Romanos recepta sunt sapientiae studia. Populus ferox, qui laudem ex armis victricibus quaerebat, et alias gentes continuis fere bellis laceſcebat, virtutes otioſas, quas philoſophis conuenire dicit MACROB. in *Somm. Scip. l. 2, c. 17*, indoli reipublicae ſuiſque rebus parum conducere exiſtimabat. Tres philoſophi cum Romam legati miſſi eſſent ab Athenienſibus, et nobiliſſimi iuuenes ad eos audiendos conuolarent, Cato maior inſtabat, vt honeſte ablegarentur in Graeciam. Aliud Senatusconſultum, C. Fannio Strabone, et M. Valer. Meſſala Coſſ. de philoſophis et de rethoribus latinis factum, vti Romae non eſſent, refert CELL. *XV, 11*, cui iungendus SVET. de *Clar. Rhetor. Sapientiae ſtudium*, vetus id quidem in Romanis pronunciat Cicero, ſed tamen ante Laelii aetatem et Scipionis, non reperiebat quos appellare poſſet nominatim. *Tuſc. Quaest. IV, 2.*

§. II.

ATHENAE, vt olim Romanis perentibus leges de Se inſtauerant, ita etiam per legatos ſuos, fruſtra renitente Cautione, Romanorum animos ad ſapientiae ſtudia inflammabant. Teſtatur CIC. de *Orat. II, 137*, ſaepe ſe ex P. Africano, C. Laelio, L. Furio audiuiſſe cum dicerent, pergratum Athenienſes et ſibi feciſſe, et multis principibus ciuitatis, quod, cum ad ſenatum legatos de ſuis maximis rebus mitterent, tres illius aetatis nobiliſſimos philoſophos miſſiſſent, Carneadem, et Critolaum et Diogenem. Itaque eos, dum Romae eſſent, et a ſe et ab aliis frequenter auditos, iidemque viri, auctoritate grauiſſimi, ſecum eruditiſſimos homines ex Graecia palam ſemper habuerunt. Inter laudes Scipionis Africani recenſetur etiam a VELL. PATERC. *I, 13* quod tam elegans omnis doctrinae
et

et auctor et admirator fuerit, vt Polybium Panaetiumque, praecellentes ingenio viros, domi militiaeque secum habuerit. Accedit et hoc argumentum existimationis, in qua philosophi apud Romanos fuerunt, quod viri quidam principes philosophorum salutandorum caussa peregrinati sunt. M. Brutus, ornatus vberimis artibus, quas cum domo haurire non posset, accessit ex vrbe ea, quae domus est semper habita doctrinae. *cic. in Brut. c. 97.* Pompeius, vt Posidonium videret, Rhodum profectus est. Cato Uticensis Athenodorum in Asiam adiit. *EV. OTTO, Orat. de Stoica ICTorum philos.*

§. III.

In primis
Stoica.

INITIA philosophiae apud Romanos si respicimus, Stoicam prae ceteris sectati esse dicendi sunt. Ex tribus istis clarissimis philosophis, qui Romam venerant, Diogenes Stoicus fuit qui diceret, artem se tradere bene differendi, et vera ac falsa diiudicandi, *cic. de Orat. II, c. 38,* fuitque inter eos, qui frequenter auditi sunt. *ib. c. 37.* Haec ars tantopere, credo, placuit, vt inde factum sit, vt post legatorum discessum Panaetius Stoicus philosophiam Romae primus doceret. Scio hoc in dubitationem vocari a C. G. LVDVICI, in *Progr.* quo Panaetii vitam et merita illustrat, sed ad argumenta eius iam respondit SCHAUMBURG *Spec. I. de Philos. Vet. ICT. Stoica §. II. sqq.* Et sane commorationem eius Romanam haud obscure probat, quod Scipio eum domi secum habuit, quod recte *cic. in Brut. c. 30.* Rutilius Rufus, quod item Q. Ael. Tubero eius auditores fuerunt. Panfae nomen in *§. 40. de O. I.* mendose legi, dudum ab aliis obseruatum est. Quod itaque Panaetius, quem *cic. Acad. Quaest. IV, 33* principem prope Stoicorum, et *de Offic. II, 14* grauissimum Stoicorum vocat, primus Romae philosophiam

phiani docuit, quod multos auditores nactus est, quod auctoritas eius fuit maxima, quod ex itineribus ad Stoicos deslexerunt viri maximi, argumento est, Stoicam philosophiam fuisse primam, quae Romae caput extolleret. Quod aliae Graecorum sectae itidem affectas apud Romanos inuenerunt, paullo serius factum est. Ciceronis quidem aeno Aristoteles a philosophis, praeter admodum paucos, ignorabatur. *Topic. c. 1.* Placuit autem inprimis disciplina Stoica, quod *nulla secta benignior lentiorque fuit, nulla amantior hominum et communibus bonis attentior: ut propositum sit vsui esse aut auxilio, nec sibi tantum, sed vniuersis singulisque consulere*, ut ait SENEC. *de Clement. 11. s.* Vtibus et indoli reipublicae magis accommodatam fuisse, quam reliquas sectas, prolixè differt EVOTTO. *Orat. cit.*

§. IV.

PROPAGATIS ad Romanos sapientiae studiis, non poterant Icti A Ictis sibi ideo deesse, quin et ipsi, dicente VLPIANO *in l. 1. D. de l. et l. philo-* affectata, sophiliam affectarent, hoc est cupide appetere, et diligenter ad eam incumberent, magno enim vsui illis esse poterat ad pulchrius effingendum illud, quod moliebantur, iuris ciuili Romani corpus, quodque cupiebant esse elaboratissimum et omnibus numeris absolutum. Affectare est vocabulum Stoicis familiare. Philosophia sapientiae amor est et affectatio, secundum SENEC. *Ep. 89.* Inter alias autem philosophorum sectas Icti Romani Stoicos praecipue affectati sunt. Monuerat CUIAC. *Obs. XXVI. 40.* et pluribus testimoniis docuerat, iuris auctores nostros ab Stoicis fere imbutos esse, et sic signum sustulerat ad assertio- nis huius veritatem ulterius inuestigandam. Fecit id ante alios EM. MERULLIVS *in l. 1. Obs. vbi cap. 8 sqq.* erudite ostendit iuris auctores doctrinam Stoicorum secutos, quod illi a rebus gerendis non abhorre- rent; exemplo eorum variasse, et mutasse sententiam; circa verborum proprietatem atque originem anxios fuisse; principia quaedam iuris multasque sententias ex doctrina Stoicorum petiuisse, quarum etiam praecipuae quaedam subiciuntur. Nobilitatum est postea hoc argu- mentum doctis aliorum, inprimis EV. OTTONIS commentationibus, sed limatiori serutinio illud adhuc indigere censuit, ideoque retractan- dum fuisse ERN. IOACH. WESTPHAL *in Diss. de Stoa Ictorum Rom.* O- mnium diligentiam superaturus fuisse IO. GOTTER. SCHAMBERG *de Philosophia Vet. Ictor. Stoica*, si ipsi opus ad finem perducere licuisset. Ad rem quod attinet, assatim illa probatur si excutiantur quae de cele- berrimis Ictis memoriae sunt prodita.

§. V.

ORDIENDVM ab illis, qui libera republica floruerunt. Fuit itaque Sub liber-
G illis tate.

illis temporibus P. Rutilius Rufus, doctus vir, Panaetii auditor, prope perfectus in Stoicis circ. *in Brut* c. 30. Fuit Q. Aelius Tubero, qui Stoicas et dialecticas disciplinas percalluerat, *GELL. I, 22*, Panaetio coniunctissimus, qui ad eum de dolore patiendi scripsit. circ. *de Finib. IV, 9*. Fuit Q. Mucius Scaenola, iurisperitorum ille eloquentissimus, et eloquentium iuris peritissimus, Panaetii auditor, dicit enim de se ipso, *de Orat. I, 17*, se, cum Rhodum venisset, cum Apollonio ea, quae a Panaetio acceperat, contulisse. Fuit Q. Lucil. Balbus, qui tantos progressus habebat in Stoicis, ut cum excellentibus in eo genere Graecis compararetur. *de Nat. Deor. I, 6*. Fuit Serv. Sulpicius, princeps ille Ictorum, quem Stoicorum disciplinam secutum esse inde probat *EV. OTTO in Diff. de Serv. Sulpic.* quod et praeceptores Stoicos habuit, et Rhodum se contulit ad Posidonium. Fuerunt adhuc alii, C. Aquilius, Aul. Ofilius, Alfen. Varus, Aul. Cascellius, Trebatius Testa, quos omnes Stoicos fuisse inde conficitur, quod Stoicam disciplinam ad iurisprudentiam transferunt. vid. *SCHAMBERG Spec. III.*

§. VI.

Sub imperio.

SUMMA rerum ad vnum delata, ut philosophiae generatim, ita imprimis sectae Stoicae fortuna laeta incrementa cepit. Imperator Augustus hortationes ad philosophiam ipse composuit, *SUET. c. 85*, et Athenodoro Stoico, mitiora semper consilia sibi suggerenti, impense lauit. Nero Senecam habuit praeceptorem, et optimus fuit quamdiu eius monitis ebtemperavit. Sub Antoninis publica philosophis salaria constituta sunt, et Marcus Antoninus plane habitum philosophi assumpsit. Iurisconsulti disciplinae Stoicae adhaerere perrexerunt, illorumque hoc aeno princeps, Antistius Labeo, quia philosophiae operam dederat, plurima in iure innovare instituit. Auctore *GELL. XIII, 10*, in grammaticam sese atque dialecticam, litterasque antiquiores altioresque penetraverat, latinarumque vocum origines rationesque percalluerat, eaque praecipue scientia ad enodandos plerosque iuris laqueos utebatur, eoque ipso Stoicorum sapientia se imbutum ostendebat. Et quidem quamdiu diversae Ictorum scholae nondum erant constitutae, doctrinam Stoicorum promiscue secuti sunt. Vbi vero dissidentes fuerunt Proculeianorum et Sabinianorum scholae, magis a partibus Stoicorum stetit Proculeianos, pluribus argumentis pugnat *MERRILL. Obs. I, 1, c. 20* sqq. cui adtipulatur *EV. OTTO, Orat. de Stoica Ictorum philos. pag. 508 Edit. Traiect.* Sabinianos contra Stoicis quodammodo opponit *Arrianus ad Epist. I, 4, c. 3* inf. ubi postquam Stoica quaedam praecepta inculcasset, his, inquit, oportet obedientem vivere, non Mafurii aut Cassii legibus.

§. VII.

§. VII.

NON tamen existimandum est, ICTos philosophiam affectantes, Vera, non omnia Stoicorum placita adoptasse, aut omnes partes philosophiae simulata. Graecanicae studio suo complexos esse. Dicit propterea *Vlpianus in cit. l. 1.*, iurisconsultos veram philosophiam, non simulatam affectare, eiusque indolem sic describit: Iustitiam namque colimus, et boni et aequi notitiam profiteamur, aequum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes: bonos non solum metu poenarum, verum etiam praemiorum exhortatione efficere cupientes. Magna erat Vlpiani aeuo hominum multitudo, qui se philosophos iactabant, vt praemiis illis fuerentur, quae Caesarum munificentia philosophis decreuerat, et vt sapientiae existimationem ab aliis captarent. Sed iidem illi plerumque otio erant dediti, vitiligatores, sordidi, aliisque vitiis foedi, publicis vero commodis nulla in re consulebant. Horum philosophiam simulatam pronuntiabant iurisconsulti, Viri, vitam et virtutes actuosas sectantes, rempublicam administrantes, in foro versantes, concitibus opem ferentes, leges et iura tuentes, ad bonum commune ciuitatis promouendum curas omnes cogitationesque conferentes. Sic quoque GELL. X, 22. illam philosophiam, quae virtutum omnium disciplina est, quaeque in publicis simul et priuatis officiis excellit, ciuitatesque et rempublicam, si nihil prohibeat, constanter, et fortiter, et perite administrat, distinguit a futili atque puerili meditatione argutarum, nihil ad vitam neque tuendam neque ordinandam promouente, in qua, qui confesunt, male feriatos homines appellat, quos philosophos esse vulgus putat. Ab his adeo alieni erant iurisconsulti, vt etiam Stoicos in multis desererent, quia eorum disciplina cum vita ciuili non satis congruebat, quod plenius edisserit *EV. OTTO in Orat. de vera ICTorum philosophia.*

§. VIII.

DEBET vero iurisprudentia Romana philosophiae a iureconsultis Ars in iure affectatae, quod in artem redacta est, cum antea non vltra progressi risse. illesent ICTi, quam vt compilarent ius ex disputationibus, inuentis et repositis prudentum constitutum. Ars denotat formam systematis, in quo veritates connectuntur, vt propositiones anteriores fiant principia cognoscendi sequentium. Auctor facti pulcherrimi fuit Seruius Sulpicius, de quo scribit *cic. in Brut. c. 41.*, iuris ciuili magnum vsum apud multos fuisse, artem in hoc vno. Addit, Seruium hoc effecisse, quia eam dicerat artem, quae doceret rem vniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando; ambigua primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam,

qua vera et falsa iudicarentur, et quae quibus positis essent, quaeque non essent consequentia. Ars de qua haec praedicantur, est Dialectica, quam Seruius a Stoicis acceperat, et ad ius civile rectius constituendum transtulerat. Ab hoc itaque tempore iurisprudentia Romana perfectionem illam attingere coepit, quae luminibus Ictorum, qui stante libera republica claruerant, offecit, et ob quam factum est, ut responsa illorum, qui sub imperatoribus florere, in pandectas referrentur. Ars iuris postulabat, ut omnia regulis includerentur atque describerentur, ut, quaecumque noua causa consultatione accideret, eius tenere ius liceret, et constaret a quo capite id esset repetendum, atque hoc fieri coepit per Seruium. cf. *EV. OTTO Diss. de Seruio Sulpicio. pag. 57.*

§. IX.

Scholae
iuridicae.

POSTQUAM ars in iurisprudentiam illata erat, poterat illa in scholis publice doceri, cum antea ii qui docerent, eodem tempore et discipulis satisfacerent, et consulentibus. *cit. Orat. c. 42* Hinc sub Caesaribus scholas iuridicas in imperio Romano exortas esse legimus, Romanam, Berytensem et Constantinopolitanam, quas scholas a retro principibus privilegio docendi iura immunitas fuisse, dicit IUSTINIANUS in *Constit. Omnem §. 7*. Et quidem Romae Masur. Sabinus, propter angustias rei familiaris iura ita docere coepit, ut plurimum a suis auditoribus sustentaretur, *l. 2, §. 47 de O. I.* Sub Antonino Pio, cum GELTIUS in lucem fori prodiret, erant Romae stationes ius publice docentium aut respondentium. *N. A. XIII, 13*. Sub Alexandro Romae iura docentes remissionem publicorum munerum habebant, teste MODESTINO in *l. 6, §. 12 D de excusat.* itaque tunc publica auctoritate docebant. Cumque magni confluxus iuuenum provincialium Romam fierent iuris discendi causa, quod per omnem Romani imperii ambitum vigeat, promulgabatur a VALENTINIANO *l. 1. Cod. Theod. de stud. Liberal. V. R. et C.* multa capita sanciens, ad continentum in officio studiosam iuuentutem pertinentia. Tempore Antonini Pii primus institutiones iuris scripsit Caius, discendis docendisque legitima scientiae elementis vsui futuras. *vid. F. C. CONRADI Orat. de scholae Rom. fatis.* Berytensis scholae origo incerta, verosimillime refertur ad Alexandrum Seuerum, privilegium soli charitate. *CONRADI Orat. cit.* Constantinopolin tertiam iuris Academiam fecit Constantinus Theodosii in *l. 3. Cod. Theod. de stud. liber. vrbis R. et C.* faciando reliquis artium professoribus duos, qui iuris ac legum formulas panderent. Praeter has vrbes leges alibi doceri, vetuit etiam

Iustinianus *cit. §. 7.*

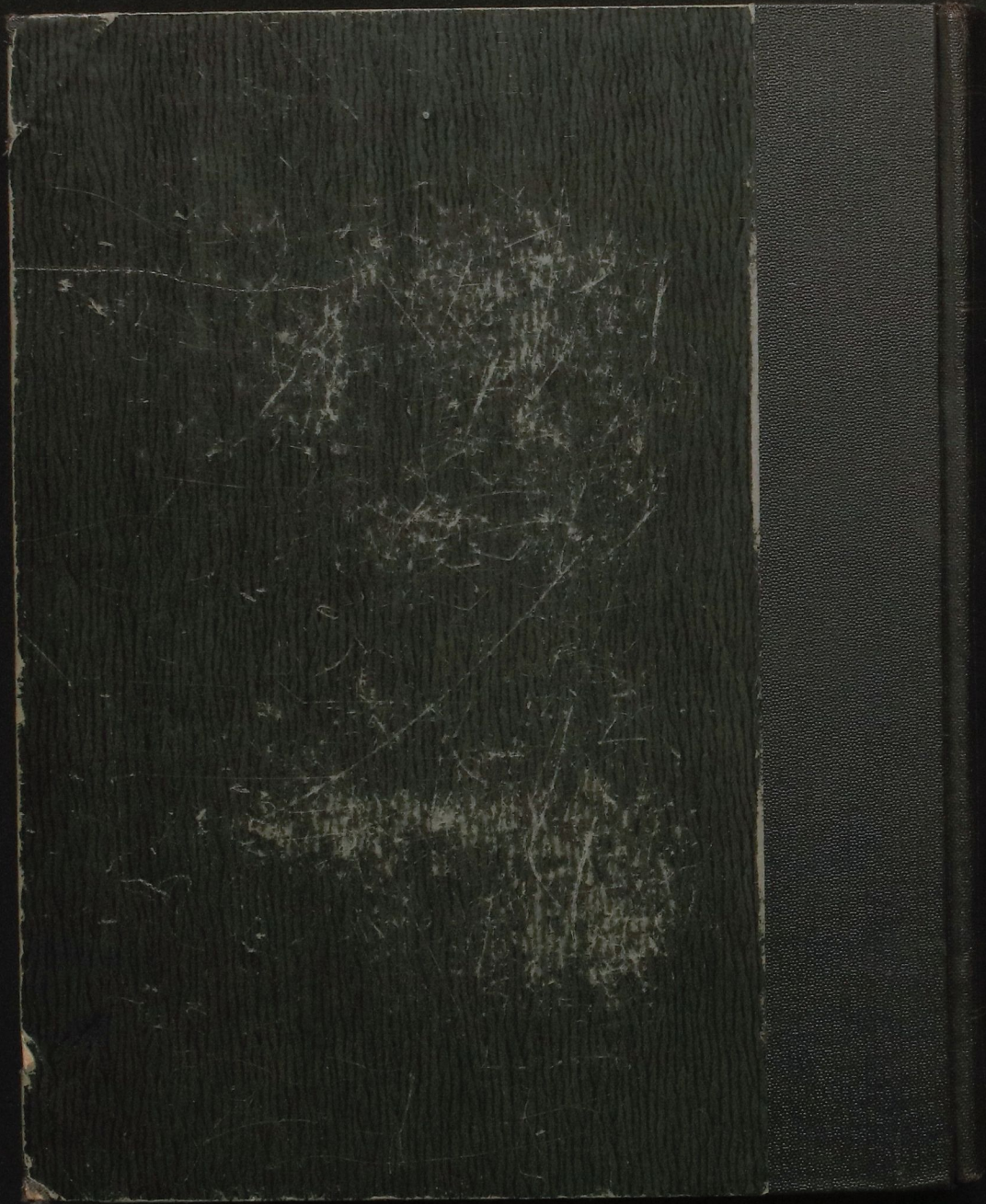
* * *

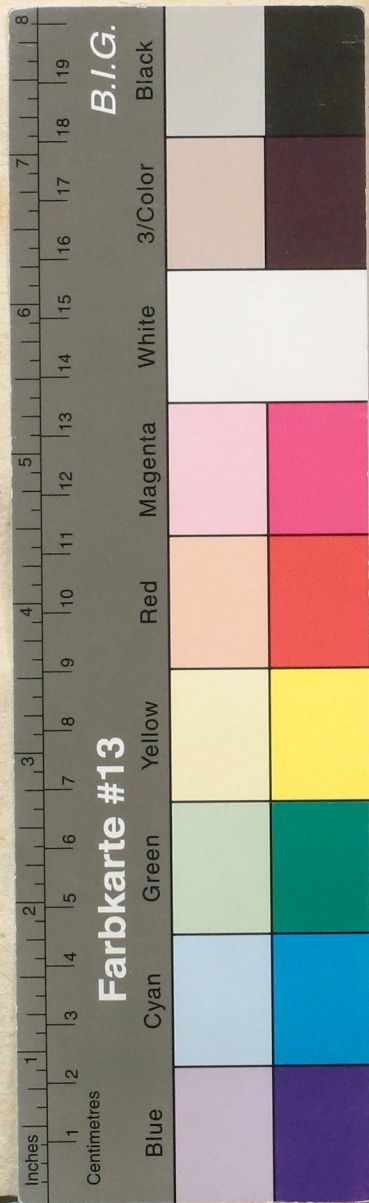
ULB Halle 3
005 350 883

WDIP

22

DISPUTATIO IURIDICA

1765, 1

DE

IVRE PRIVATO
POPVLI ROMANI

QVAM

ILLVSTRIS IVRECONSULTORVM ORDINIS

CONSENSV

P R A E S E S

D. CAROLVS ANTONIVS KEVFFEL

IN IVLEO MAIORI

A. D. XIII APRILIS MDCCLXV

PVBlicae ERVDITORVM DISQVISIIONI

SVMITTIT

RESPONDENTE

FRANCISCO VLRICO ALBAYM

HAMBVRGENSI

SOCIET. TEVT. DVC. MEMBR. ORDINARIO.

HELMSTADII

BITERIS VID. P. D. SCHNORRIL, ACAD. TYPOGR.

